

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ**

Факультет культурних і креативних індустрій  
Кафедра туризму та готельно-ресторанного бізнесу

**ДИПЛОМНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА**

на тему

**Вплив культурної спадщини на формування туристичної привабливості  
туристичної дестинації**

Виконала: студентка групи БТУР-19  
спеціальності 242 Туризм і рекреація  
освітньої програми Туризм

Анастасія ЛИСЮК

Керівник к.г.н, доц. Оксана Борисова  
(науковий ступінь, вчене звання, Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Рецензент. д.г.н, проф. Анатолій  
ДОЦЕНКО

(науковий ступінь, вчене звання, Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Київ 2023 р.

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА  
ДИЗАЙНУ**

Факультет культурних і креативних індустрій  
Кафедра туризму та готельно-ресторанного бізнесу  
Спеціальність 242 Туризм і рекреація  
Освітня програма Туризм

**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Завідувач кафедри  
туризму та готельно-  
ресторанного бізнесу  
\_\_\_\_\_ Наталія БУНТОВА  
(підпис)  
«\_\_\_\_\_» \_\_\_\_\_ 20\_\_ р.

**ЗАВДАННЯ**

**НА БАКАЛАВРСЬКУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

ЛИСЮК Анастасії Олександрівни

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема дипломної бакалаврської роботи Вплив культурної спадщини на формування туристичної привабливості туристичної дестинації  
Науковий керівник роботи Борисова Оксана Володимирівна, к.г.н., доц...  
затверджені наказом КНУТД від «08» Листопада 2022 р. № 224-уч
2. Строк подання студентом дипломної роботи 12 червня 2023 р.
3. Вихідні дані до дипломної бакалаврської роботи Закони України, наукові публікації, монографії, підручники, аналітичні матеріали
4. Зміст дипломної бакалаврської роботи (перелік питань, які потрібно розробити) Теоретико-методологічні засади дослідження культурної спадщини. Аналіз стану культурної спадщини в умовах військового стану. Місце та роль культурної спадщини у формуванні туристичної привабливості: регіональний аспект.
5. Дата видачі завдання 07.03.2023 р

### КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів дипломної бакалаврської роботи	Термін виконання етапів	Примітка про виконання
1	Вступ	01-05.05.2023	
2	Розділ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження культурної спадщини	05-10.05.2023	
3	Розділ 2. Аналіз стану культурної спадщини в умовах військового стану	11-18.05.2023	
4	Розділ 3 Місце та роль культурної спадщини у формуванні туристичної привабливості: регіональний аспект	19-28.05.2023	
5	Висновки	29-31.05.2023	
6	Оформлення дипломної бакалаврської роботи (чистовий варіант)	01-05.06.2023	
7	Здача дипломної бакалаврської роботи на кафедрі для рецензування (за 14 днів до захисту)	07.06.2023	
8	Перевірка кваліфікаційної роботи на наявність текстових співпадінь та помилок(за 10 днів до захисту)	09-11.06.2023	
9	Подання дипломної бакалаврської роботи на затвердження завідувачу кафедри (за 7 днів до захисту)	13.06.2023	

Студент

 Науковий керівник  
 роботи

\_\_\_\_\_

 Анастасія ЛИСЮК  
 Оксана БОРИСОВА

## АНОТАЦІЯ

**Лисюк А.О. Вплив культурної спадщини на формування туристичної привабливості туристичної дестинації - Рукопис.**

Бакалаврська робота за спеціальністю 242 «Туризм і рекреація».  
Київський національний університет технологій та дизайну, Київ, 2023 рік.

Випускню бакалаврську роботу присвячено дослідженню впливу культурної спадщини на туристичну привабливість туристичних дестинацій з урахуванням сучасних викликів та можливостей. Досліджено теоретико-методичні та практичні аспекти вивчення, збереження та використання об'єктів культурної спадщини України. Обґрунтовано механізми впливу об'єктів культурної спадщини на формування бренду та туристичної привабливості дестинацій на прикладі Миргородського району Полтавської області.

*Ключові слова: культурна спадщина, туристична привабливість, туристичні дестинації, виклики, можливості, брендування.*

## ABSTRACT

Lysyuk A.O. The Influence of Cultural Heritage on the Formation of Touristic Attractiveness of a Tourist Destination - Manuscript.

Bachelor's thesis in the field of Tourism (specialization 242) - Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv, 2023.

This bachelor's thesis is dedicated to exploring the impact of cultural heritage on the touristic attractiveness of destinations, taking into account contemporary challenges and opportunities. Theoretical, methodological, and practical aspects of studying, preserving, and utilizing cultural heritage objects in Ukraine have been examined. The mechanisms of how cultural heritage objects influence destination branding and touristic attractiveness have been substantiated, using the Mirgorod District in the Poltava region as a case study.

Key words: Cultural heritage, Tourist attractiveness, Tourist destinations, Challenges, Opportunities, Branding.

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП.....</b>	<b>4</b>
<b>РОЗДІЛ 1 Теоретико-методологічні засади дослідження культурної спадщини.....</b>	<b>7</b>
1.1 Культурна спадщина України — підґрунтя для розвитку культурного туризму.....	7
1.2. Проблеми охорони, збереження та використання культурної спадщини в Україні.....	11
<b>РОЗДІЛ 2 Аналіз стану культурної спадщини в умовах військового стану.....</b>	<b>19</b>
2.1. Роль культури та культурної спадщини в подоланні конфліктів.....	19
2.2. Вітчизняна культурна спадщина в умовах військового стану.....	25
<b>РОЗДІЛ 3 Місце та роль культурної спадщини у формуванні туристичної привабливості туристичних дестинацій: регіональний аспект.....</b>	<b>31</b>
3.1. Культурна спадщина Миргородського району Полтавської області.....	31
3.2. Пропозиції щодо формування нового туристичного бренду Миргородщини.....	39
<b>ВИСНОВКИ.....</b>	<b>48</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>	<b>51</b>
<b>ДОДАТКИ</b>	

## ВСТУП

Об'єкти, які мають визначну естетично-художню цінність, відносяться до категорії об'єктів культурної спадщини. Це комплекси, споруди, території, ансамблі, місця. Вони можуть бути створеними руками людини, природно-антропогенними або природними. Це частина Національної культурної спадщини. Саме такі об'єкти є родзинкою туристичної діяльності будь-якої країни, а також вони є важливою частиною національної історії, традицій та самобутності.

**Актуальність теми:** культура це те, що вирізняє країну з-поміж інших та говорить про внутрішнє багатство нації. Це як внутрішній стержень будь-якої держави, який часто стає предметом знищення та руйнувань. Руйнування культурної спадщини призводить до знищення традицій і цінностей цілого народу. Це можна спостерігати і сьогодні, як Росія з дня повномасштабного вторгнення до України систематично та планомірно знищує культурні надбання держави. Проблема збереження та популяризації національної культурної спадщини залишається актуальною та значущою в розвитку внутрішнього та в'їзного туризму. Вивчення безпосереднього впливу культурної спадщини на формування туристичної привабливості туристичної дестинації допоможе в розробці планів та стратегій збереження й використання об'єктів культурної спадщини в створенні бренду окремих туристичних дестинацій та підвищенні їх популярності серед туристів. Культурну спадщину України вивчали та досліджували багато науковців з різних галузей наукового дослідження. Декілька відомих науковців, які внесли значний вклад у вивчення культурної спадщини України, включають: Михайло Грушевський, Борис Грінченко, Володимир Кубійович, Іван Крип'якевич, Михайло Рильський та багато інших.

Тема даної кваліфікаційної роботи є важливою в контексті розвитку в'їзного та внутрішнього туризму в Україні, застосування нових підходів та засобів в PR-стратегіях. Таким чином дослідження культурної спадщини регіону, її використання та впливу на туристичні потоки є надзвичайно

важливою як в прикладній, практичній площині, так і в розвитку туризмознавчої науки в Україні.

**Мета роботи:** Дослідження теоретико-методичних та практичних аспектів питань вивчення, збереження, використання об'єктів культурної спадщини України, їх впливу на туристичну привабливість туристичних дестинацій з урахуванням сучасних викликів та можливостей. Виходячи з встановленої мети роботи можемо поставити такі **завдання:**

- дослідити значення культурної спадщини, як основи для розвитку різних видів туризму;
- проаналізувати проблеми охорони, збереження та використання культурної спадщини в Україні;
- розглянути виклики та загрози для культурної спадщини України спричинені російсько-українським військовим конфліктом;
- дослідити культурну спадщину Миргородського району Полтавської області;
- запропонувати новий варіант туристичного бренду Миргородського району, як індифікатор унікальності досліджуваної території.

**Об'єктом дослідження** є культурна спадщина України.

**Предмет дослідження:** вплив об'єктів культурної спадщини на формування бренду та туристичної привабливості дестинацій на прикладі Миргородського району Полтавської області.

**Методи дослідження:** при написанні цієї кваліфікаційної роботи були використані загальнонаукові, комплексні та теоретичні методи, а також ряд спеціальних методів. Для узагальнення результатів та формування висновків були використані методи абстрагування та систематизації. Для розв'язання поставлених завдань були використані структурно-генетичний аналіз і синтез, що дозволили проаналізувати проблеми охорони, збереження та використання культурної спадщини в Україні. Предмет досліджувався методами дедукції та індукції. Додатково були використані спеціальні наукові методи, такі як групування та прогнозування, що застосовувались задля структуризації об'єкта

дослідження, визначення переваг і шляхів використання об'єктів культурної спадщини в туристичній діяльності.

**Інформаційна база:** в рамках цього дослідження було використано закони України, наукові публікації, монографії, підручники, аналітичні матеріали провідних аналітичних центрів, таких як Національний інститут стратегічних досліджень, USAID та інших. А також інша наукова література вітчизняних та зарубіжних авторів.

Роль культурної спадщини в туристичній діяльності розглядало багато науковці, окремої уваги заслуговують роботи Л.Г. Руденко, К.А. Поливач, В.П. Бадяка [1; 41]. Питанню правової регуляції захисту культурної спадщини присвячені роботи Н.В. Кулакової [21; 22]. Питання бренду території в туризмі досліджувалось О.В. Музиченко-Козловською [31], К.А.Панасюк та В.Г.Антонець [36].

**Практичне значення отриманих результатів:** результати даного дослідження є корисними при побудові та впровадженні стратегій використання культурної спадщини в туристичній діяльності. Отримані результати можна використати при аналізі впливу культурної спадщини на привабливість окремих туристичних дестинацій, регіонів.

**Апробація отриманих результатів:** Окремі результати дипломної роботи були представлені на 22 Міжнародній Науково-Практичній Конференції «Сучасні теорії та вдосконалення світових методів» ( «Modern theories and improvement of world methods», 6-9 червня, Гельсінки, Фінляндія) – «Роль культури та культурної спадщини в подоланні конфліктів».

**Структура роботи:** дана кваліфікаційна робота складається з вступу, основної частини, елементами якої є три розділи та їх підрозділи, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Робота містить 77 сторінок, 1 рисунок, 2 таблиці, 17 додатків, список використаної літератури містить 68 джерел.



## **РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ.**

### **1.1 Культурна спадщина України — підґрунтя для розвитку культурного туризму**

При розгляді теоретико-методологічних засад вивчення культурної спадщини, варто визначити поняття культурної спадщини та її складові. В даній роботі буде використане поняття культурної спадщини, наведене у законодавстві України та енциклопедії історії України. Які є майже ідентичними один одному. Згідно з визначенням енциклопедії історії України: “Культурною спадщиною є — сукупність успадкованих сучасниками від попередніх поколінь культурних цінностей” [19]. У Законі України про культурну спадщину її визначають як “сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об’єктів культурної спадщини” [51].

До об’єктів культури слід віднести: території (в рамках держави), водні та інші нерухомі об’єкти, в рамках яких розташовані споруди та визначні місця, культурні комплекси та їх частини. Водні об’єкти у свою чергу формують підводну культурну та археологічну спадщину. До цієї категорії належать також різного ступеню збереженості природно-антропогенні, природні або створені людиною об’єкти. Такі об’єкти вирізняються можливістю донести до сучасності археологічну, історичну, етнологічну, архітектурну, мистецьку, художню цінність. А також рівень їх збереженості та стан [51].

Українські дослідники поділяють культурну спадщину на матеріальну та нематеріальну. Матеріальна культурна спадщина поділяється на:

- пам’ятки історії та археології, архітектурні та монументальні пам’ятки, та об’єкти, що пов’язані з такими пам’ятками;
- територіальні пам’ятки: визначні місця та місцевості;

- архівні матеріали, рукописи, книги, предмети, що мають художню, історичну, археологічну цінність. До цієї категорії також належать наукові колекції.

Культурним надбанням нематеріального характеру є: ремесла, традиції, обряди, свята та традиції їх святкування, звичаї. До об'єктів нематеріальної спадщини відносять також народні навички і знання [19]. Певним елементам нематеріальної культурної спадщини загрожує часткове та повне зникнення, якщо не буде здійснено запобіжних заходів. Задля їх збереження, ці елементи мають бути актуальними для їхньої спільноти, постійно відтворюватися та передаватися від одного покоління до іншого.

Перераховані категорії об'єктів культурної спадщини можуть використовуватись, за умови відповідності певним умовам, одночасно й об'єктами туристичного показу. Варто зауважити, що обидві категорії культурної спадщини використовуються в туристичній практиці різних туристичних дестинацій як України, так і світу.

В умовах гуманізації суспільства важливу роль відіграє культурна спадщина. Яка виділяється серед багатьох факторів життя людства протягом усієї його історії. В рамках ефективного та екологічного використання об'єктів культурної спадщини в туристичній діяльності важливі якісні дослідження таких об'єктів та їх захист. Оперативні та результативні заходи, спрямовані на збереження, реставрування та продуктивне використання культурно-історичної спадщини мають спиратись на науково обґрунтовану державну стратегію. Реалізація якої залежить від чіткої скоординованої діяльності всіх органів влади щодо втілення єдиної стратегії (плану). А також тісної взаємодії з інституціями громадянського суспільства, такими як недержавні організації, ЗМІ, благодійні фонди тощо. В цьому Україна може спиратись на зарубіжний досвід, що є успішним в активній та послідовній гуманітарній політиці, щодо культурної спадщини [10].

Крім історичної пам'яті та наукової діяльності культурна спадщина є першочерговою для туристичної сфери. Зокрема для такого виду туризму, як

культурний туризм. В широкому значенні культурний туризм — це діяльність, яка включає огляд історичних, культурних або географічних пам'яток [63 с.226]. Культурний туризм серед інших видів відрізняє повага врахування культури інших народів [2 с. 171]. Питання термінології культурного туризму є дискусійним, різні підходи висвітлені в працях Л.Д.Божка, Ф.Ф. Шандора, М. П. Кляпа, О.О. Любіцевої та інших [2 с.171; 25 с. 32]. Ця тематика широко окреслена в інших працях. У даній кваліфікаційній роботі буде використане визначення М.П.Кляпа та Ф.Ф.Шандора.

Розвиток різних видів культурного туризму неможливий без демонстрації культури та її надбань. Тому ми можемо говорити про позитивний вплив туризму на загальний розвиток національної культури, а також на рівень гордості за свою державу. Туризм сприяє збільшенню кількості туристичних та архітектурних пам'яток, їх збереженню, реставрації, а також популяризації національного надбання. Його часто поєднують з іншими у культурно-історичний чи культурно-пізнавальний туризм. Культурний туризм сприяє розумінню культурологічних індивідуальних особливостей окремого туристичного регіону чи міста. Якісно надані послуги у сфері культурного туризму сприяють популяризації національної культури та пропаганді національної історії та цінностей [64].

Разом з тим, в багатьох випадках надмірна та безконтрольна експлуатація туристичних об'єктів призводить до їх деградації та негативно впливає на зовнішнє середовище, зокрема ландшафти, що у свою чергу може приводити до зменшення попиту на даний туристичний продукт. Це питання загострюється, якщо мова йде про об'єкти культурної та історичної спадщини. Які є унікальними та здебільшого невідновлювальними. Такі об'єкти схильні до руйнування, знищення, часткової втрати елементів об'єкта тощо [10]. Детальніше питання проблем та загроз для культурної спадщини України буде розглянуто у пунктах 1.2 та 2.2 даної кваліфікаційної роботи.

В Україні діє багато недержавних організацій з захисту культурної спадщини. Серед них: Українське товариство охорони пам'яток історії та

культури [61]; Мапа Реновацій [27]; Товариство охорони пам'яток [60] та інші. Проаналізувавши їх діяльність можемо виділити основні напрямки роботи:

- пошук, збір, та фіксація інформації про стан об'єктів культурної спадщини;
- пошук, відновлення та сприяння дослідженню й вивченню різного типу пам'яток (історичних, культурних, мистецьких, археологічних та інших);
- організація та проведення громадських заходів, задля повернення проблематики збереження матеріальної та нематеріальної культурної спадщини до суспільного простору;
- організація та проведення громадських заходів з метою популяризації нематеріальної культурної спадщини;
- видавнича та популяризаторська діяльність присвячена об'єктам культурної спадщини;
- організація науково-історичних та культурно-мистецьких заходів, таких як конференції симпозіуми, форуми, фестивалі, конкурси, концерти, виставки;
- інформаційно-освітня робота, популяризація нематеріальної культурної спадщини та історичних знань;
- розвиток туристичного потенціалу окремих територій, створення народних та краєзнавчих музеїв тощо;
- розвиток міжрегіональних та міжнаціональних культурних зв'язків.

Наразі в розвитку українського культурного туризму все більше застосовуються принципи сталого туризму. Сучасна концепція сталого туризму будується на підтримці місцевої культури, збереженні визначених природних і створених людиною об'єктів, що мають культурну цінність. А також покращення рівня життя місцевого населення. Таким чином туризм, що реалізовується відповідно до принципів сталого розвитку, у довготривалій перспективі, розв'язує проблему робочих місць в регіоні й створює умови для розвитку економіки регіону, а також збереження об'єктів культурної спадщини та залучення їх в соціально-економічний розвиток території. Важливими

аспектами сталого туризму є увага, дослідження та контроль впливу різноманітних видів туризму (культурного) на навколишнє середовище, місцеве населення. А також обов'язкове визначення туристичної місткості та туристичного навантаження на певну місцевість [59]. В концепції сталого туризму виділяють такі чинники:



Рис. 1.1. Фактори сталого розвитку туризму в регіоні. [29].

Різноманітність культурних цінностей української держави, окремих її регіонів дозволяє створювати якісний, конкурентоспроможний туристичний продукт для світового та національного ринків.

## 1.2. Проблеми охорони, збереження та використання культурної спадщини в Україні.

Охорона культурної спадщини залишається найбільш проблемним напрямом державної політики. Головним чином це обумовлено тим, що об'єкти культурної спадщини найбільш вразливими та зазнають зовнішнього деструктивного впливу. Держава є головною інституцією, що має сприяти збереженню та захисту культурної спадщини. Наразі захистом культурної спадщини займаються і неурядові організації, громадські рухи або інші

суб'єкти господарчої діяльності. Варто зауважити, що як інституційне, так і правове регулювання сфери захисту культурної (а разом з тим і історичної) спадщини України недосконале. Воно містить ряд недоліків, що здійснюють негативний вплив на забезпечення пам'яток охоронної діяльності України [10]. В рамках втілення у життя власної культурної політики кожна держава має реалізовувати заходи та проекти, що спрямовані на збереження та популяризацію української культури та її пропаганду, як серед населення країни, так і в розрізі міжнародних відносин.

Необхідність бережливого ставлення до власної культури є вкрай актуальним для світової спільноти. В туристичній сфері це сприяло розробці та введенню програми захисту культурних надбань і в її рамках сталого туризму. 15-17 травня 2013 р. у Ханчжоу був проведений Міжнародний конгрес під егідою ЮНЕСКО. Його темою було “Культура: ключ до сталого розвитку”. Учасники прийняли “Декларацію Ханчжоу”: “Забезпечити центральне місце культури в політиці сталого розвитку”. В Декларації підкреслюється, що культурна спадщина сприяє сталості та наступності національного суспільства, зберігає зв'язок між поколіннями та є джерелом творчого і інноваційного підходів. Втрата культурної спадщини має катастрофічні наслідки для розвитку всього людства і окремих його категорій [69].

У 2015 році Організація Об'єднаних Націй прийняла Цілі сталого розвитку (Глобальні цілі) до 2030 року. Їх вміст можна звести до закликів вжити заходи щодо скорочення рівня бідності у всіх регіонах, збереження планети та забезпечення того, у зазначені терміни усі люди жили в мирі і достатку [62].

В контексті даної кваліфікаційної роботи особливої уваги потребує розробка рекомендації, щодо реалізації туристичних можливостей національних надбань регіону. Застосовуючи принципи сталого розвитку, а також забезпечення належного захисту культурних об'єктів [41 с. 45]. Отже, екологічне використання культурних об'єктів в туристичній діяльності

сприятиме покращенню досліджень, реставрації та загальної збереженості цінностей України.

У відповідності до статей ЗУ від 16.10.2012 року № 5461 “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади” в українське законодавство щодо культурної спадщини були внесені суттєві зміни [44]. Вищезгаданий закон України вніс зміни у сферу контролю державних, районних, обласних адміністрацій, а також Київської та Сімферопольської міської адміністрації, міських, сільських та селищних виконавчих рад. На органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування покладена основна відповідальність за збереження культурної спадщини України. Внаслідок такої реорганізації, на органи центральної виконавчої влади покладался контроль за станом культурних цінностей регіонів і вживання заходів з метою її збереження. Також до задач органів виконавчої влади відноситься імплементація політики держави щодо охорони й збереження національної культурної спадщини [51].

На державному рівні створений окремий департамент охорони культурної спадщини. В інших випадках, в організаційному плані, підрозділи державної обласної адміністрації, до відповідальності яких входить охорона культурної спадщини, переважно є структурними елементами управлінь або департаментів пов'язаних з культурою та мистецтвом. Загалом, подібні департаменти та управління є знаходяться під контролем та звітують Міністерству культури України. Тільки у Львівській та Херсонській областях підрозділи, що відповідають за збереження культурної спадщини є структурними елементами департаменту архітектури та містобудування. Таким чином вони підзвітні не Мінкульту, а Міністерству розвитку громад і територій України [10].

Наразі в Україні існує проблема пов'язана з недостатньою кількістю кваліфікованих кадрів, що опікуються охороною культурної спадщини на місцях. В переважній більшості обласних державних адміністрацій (навіть в тих областях, де концентрація об'єктів культурної спадщини є найвища) питаннями

охорони культурної спадщини займаються від 1 до 4 співробітників. Така кількість співробітників є недостатньою оскільки згідно з вищезгаданими законами та нормативно-правовими актами на органи державної обласної, районної та міської адміністрацій покладається велика кількість повноважень, до того ж в рамках політики децентралізації на відповідальних осіб на місцях покладається ще більше зобов'язань [10]. На нашу думку, це призводить до погіршення ситуації на рівні областей, міст та районів.

Одним з важливих повноважень органів у областях, що забезпечують схоронність культурних цінностей, є внесення подання про надання статусу об'єкта культурної спадщини та встановлення зон охорони пам'яток місцевого значення. Спираючись на вищенаведені дані, щодо недостатньої кількості співробітників, можемо припустити, що саме ці фактори призводять до надто повільних темпів формування Державного реєстру нерухомих пам'яток [18].

Саме повільні темпи формалізації об'єктів культурної спадщини наявні та ще не задекларовані об'єкти ставить її збереження під загрозу. Зокрема багато об'єктів вже зараз знаходяться під загрозою повного знищення та потребують негайних заходів, щодо їх консервації та реставрації. Відсутність належного правового захисту цих пам'яток, крім очевидних наслідків, також призводить і до втрати туристичного потенціалу дестинації.

Збереження та екологічне використання багатства української культурної спадщини вимагає чітких, скоординованих спільних дій як держави, так і громадських інститутів. Відповідно до статті 6 Закону України "Про туризм", визначається: "охорону культурної спадщини та довкілля, забезпечення духовних потреб громадян, збереження об'єктів туристичного показу є ключовими цілями державного регулювання в галузі туризму". Цим законом також визначаються пріоритетні орієнтири розробки та реалізації державних цільових, регіональних й інших програм розвитку туризму, а саме: організація та реалізація заходів з метою охорони українських ресурсів у туризмі (до яких відносяться також і культурна спадщина) [44].



Серед проблем збереження національної культурної спадщини, варто виділити проблеми конфлікту інтересів інституцій, що повинні забезпечувати збереження культурної спадщини. Адже проекти та заходи, щодо економічного і інфраструктурного розвитку міста (місцевості) несуть загрозу об'єктам культурної спадщини. Зокрема, і об'єктам нематеріальної культурної спадщини. Найгостріше ця проблема постає у сфері будівництва і землекористування. збалансувати ці відносини та розв'язати питання мають такі законодавчі акти та міжнародні документи: Європейські конвенції про охорону археологічної спадщини, та про охорону архітектурної спадщини Європи (ратифіковані Україною у 2003 та 2006 роках, відповідно). В українському законодавстві це базові закони “Про охорону культурної спадщини”, “Про охорону археологічної спадщини” та інші нормативно-правові акти. На жаль, наразі ця законодавча база не вирішує поставлених завдань, адже маніпуляції приватних компаній та інвесторів та корупція, створюють умови для руйнування і повторної забудови історичних місцевостей. В цьому контексті архітектурні пам'ятки є категорією культурної спадщини, якій найбільше загрожує винищення [1; 7].

В сучасному українському законодавстві практично відсутні ефективні механізми впливу та покарання за заподіювання шкоди або руйнування об'єктів культурної спадщини. Навіть за такі тяжкі порушення, як будівництво в зонах, де розташовуються пам'ятки чи безпосередньо прилеглих до них, доведення пам'яток до аварійного стану або їх повне знищення тощо. Штрафні санкції є неефективними, адже суми штрафів не є суттєвими, особливо, в контексті великих бізнес-структур. (Згідно з статтею 44 Закону “Про охорону культурної спадщини”, розмір штрафу може бути від 1 тис. до 10 тис. неоподаткованих мінімумів) [51]. Згідно з Кримінальним кодексом України, відповідно до ст. 298, штраф за умисне пошкодження, знищення, руйнування об'єктів культурної спадщини чи їх частин становить від двох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Кримінальним кодексом також передбачається обмеження або позбавлення волі на строк до трьох років.

Одночасно з цим застосовується і заборона обіймати окремі посади та займатись окремими видами діяльності. [20].

Варто розуміти, що з 2015 року в Україні спостерігається суттєва невідповідність між проголошеними на міжнародному рівні заявами про наслідування концепції сталого розвитку, як пріоритетної. А також про важливість в цьому контексті культурної спадщини. На практиці ми могли спостерігати відсутність дієвих практичних кроків щодо реалізації концепції сталого туризму як на національному, так і на місцевому рівнях [41].

Аналізуючи законодавство України у сфері культурної спадщини можна виділити такі проблеми:

- Законодавча невизначеність щодо програм та проєктів, які потребують додаткової уваги. критичних заходів, погодження.
- Відсутність чітко встановленого порядку подачі документів для отримання дозволу, погодження чи висновку.
- Відсутність порядку визначення та затвердження меж і режимів використання зон охорони пам'яток та внесення змін до них.
- Наявність нормативних прогалин щодо порядку ведення Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

Актуальним завданням для вітчизняних науковців залишається дослідження та теоретичне осмислення ролі культурної спадщини як об'єкту одного з найпопулярніших видів туризму.

Зважаючи на усе вищенаведене можемо підсумувати, що збереження культурної спадщини є важливим напрямом гуманітарної політики держави, що своєю чергою на пряму пов'язане з туристичною діяльністю на певних об'єктах, що становлять культурну спадщину України. В цій площині важливим є дотримання концепції сталого туризму, що сприяє збереженню та екологічному використанні культурної спадщини країни у туристичній практиці.

В рамках концепції сталого розвитку та державної політики охорони культурної спадщини можна узагальнити та висловити такі рекомендації [15 с. 50; 41 с. 63; 57 с. 221]:

- розвиток туристичної інфраструктури та розвиток туристичної привабливості регіону повинні не порушувати історичний вигляд території, не шкодити культурній спадщині.
- кожен новостворений туристичний об'єкт повинен відповідати національним особливостям, традиціям і одночасно мати свій неповторний вигляд.
- доцільне створення більшої кількості природно-історичних парків та заповідників, які мають сприяти порятунку найцінніших пам'яток культури та історії як цілісних архітектурно-ландшафтних і культурних комплексів.
- акцентування увага на актуальних проблемах збереження культурної спадщини.
- інтенсивніші темпи досліджень, опрацювання та внесення пам'яток культурної спадщини до державного реєстру.
- збільшення кількості та підвищення кваліфікації кадрів, залучених до роботи з об'єктами культурної спадщини.
- боротьба з корупцією та іншими деструктивними явищами, що загрожують українській культурній спадщині.
- продовжувати роботу над теоретико-методологічними засадами туризмознавства.

### **Висновки до Розділу 1**

Культурна спадщина включає цінні матеріальні та нематеріальні складові, що мають історичне, художнє, архітектурне, археологічне, релігійне та інше культурне значення для окремої громади, регіону або всього світу. Вона охоплює пам'ятки архітектури, мистецтва, археологічні розкопки, традиції, звичаї, мови, літературу, музику, танці, ремесла, фольклор та інше.

Культурна спадщина має велике значення для формування національної та світової ідентичності, оскільки вона допомагає зберегти та передати знання про минуле, сприяє розвитку туризму і сприяє пізнанню та взаєморозумінню між різними культурами. Збереження та охорона культурної спадщини є

важливим завданням, яке досягається шляхом впровадження заходів з консервації, реставрації, освіти та раціонального використання цієї спадщини для сприяння соціальному розвитку.

Культурна спадщина відіграє важливу роль у сучасному суспільстві, де пріоритетом є гуманізація. Протягом усієї історії людства вона вирізняється серед численних факторів життя. Для успішного та екологічно обґрунтованого використання об'єктів культурної спадщини в туристичній діяльності важливими є якісні дослідження цих об'єктів та їх захист.

У багатьох випадках, нерозумна та активна експлуатація туристичних об'єктів призводить до їх деградації та негативного впливу на навколишнє середовище. Це може призвести до зменшення зацікавленості туристів цими об'єктами. Особливо загострюється ця проблема, коли мова йде про об'єкти культурної та історичної спадщини, які є унікальними та часто не піддаються відновленню.

Збереження та захист культурної спадщини наразі представляє собою найбільш проблематичне завдання державної політики. Основним чинником цього є вразливість об'єктів культурної спадщини та їх зазнання негативного впливу зовнішніх деструктивних чинників. Держава виступає головною інституцією, яка повинна сприяти збереженню та захисту культурної спадщини.

## РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

### 2.1 Роль культури та культурної спадщини в подоланні конфліктів

Російська Федерація своєю військовою агресією призводить до невідновлювальних втрат української культурної спадщини. Повний масштаб руйнувань поки оцінити неможливо з об'єктивних причин [57].

Можна було б пройти осторонь питання культурної спадщини, коли мова йде про збройні конфлікти. Але зважаючи на те, що однією з причин нападу Росії на Україну є, за їхньою версією, захист російськомовного населення, саме культура є яблуком розбрату. Саме наша культурна спадщина і наші культурні цінності визначають Україну як незалежну, суверенну і повноцінну державу. Спроби знищити нашу культуру, знецінити її, в тому числі в очах громадян, показує, наскільки важливим є збереження своєї спадщини, повага до своїх коренів, до своїх цінностей та історії наших прашурів.

З початку повномасштабного вторгнення Україні було завдано непоправних збитків, від чого постраждала культурна сфера держави. А саме:

- 2,6 мільярди доларів США — збиток, нанесений культурним об'єктам України згідно звіту ООН від 3 квітня;
- 15,1 мільярди втрат доходів від спорту та туризму відповідно до повідомлення Юнеско;
- пошкодження 250 пам'ятників, що підтверджено керівницею Юнеско;
- 1190 зруйнованих українських культурних об'єктів відповідно до доповіді Володимира Зеленського.

Ця статистика надана без урахування тих культурних цінностей, які були силоміць вивезені з окупованих територій до Росії або ж знищених на місці. І, нажаль, якщо ми можемо відбудувати будинки, та озеленити вулиці, маючи достатні фінансові дотації, то відновити культурну спадщину набагато складніше. Навіть найкращі спеціалісти світу не зможуть відновити історичну

самобутність пам'яток архітектури, передати середньовічний дух монументів та меморіалів. Книги, картини, а також цілі історичні райони зруйнованих міст не зможуть бути відновлені без впливу модернізації. Унікальними ці об'єкти робило саме те, що вони були новітніми, незвичними, оригінальними та цінними для свого часу та, передавали із покоління в покоління красу, талант та досягнення наших пращурів.

Міжнародна спільнота серйозно ставиться до питання збереження культурної спадщини світу. Це пов'язано з тим, що саме культура визначає самобутність та ідентифікацію будь-якої країни. Недарма на сьогоднішній день особливо гостро стоїть питання використання української мови на території нашої держави. Дещо відхиляючись від теми ми пропонуємо згадати легенду про місто Вавилон, де усі люди жили в мирі та говорили єдиною мовою. Прогнівавши богів, вони отримали покарання і всі почали говорити різними мовами.

Це змусило поділитися людей на окремі групи, створити свої спільноти та надалі будувати власну культуру. Ця легенда набагато глибша ніж просто оповідка про те, чому у світі існує багато мов. Це історія про те, що зародження будь-якої культури та культурної спадщини починається з визначення того, до якої держави ти належиш та якою мовою ти говориш.

Міжнародна спільнота побачила мораль цієї історії, приділяючи багато уваги питанню захисту та охорони культурної спадщини країн. Тому у кожній державі ведеться активна внутрішня та зовнішня політика, орієнтована на збереження своєї внутрішньої культури. На міжнародній арені це питання регулюється шляхом прийняття нормативно-правових актів, які надалі ратифікуються державами — учасницями міжнародних об'єднань та організацій. І норми, закріплені в міжнародних нормативно-правових актах, спрямовані на захист та охорону культурної спадщини. Це спільний координаційний процес внутрішніх та зовнішньополітичних заходів, орієнтованих на збереження, а також відтворення усіх об'єктів, що відносяться до категорії «культурна спадщина».

У 1988 році Україною було ратифіковано Конвенцію «Про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини». Конвенція була прийнята Організацією Об'єднаних Націй, оскільки міжнародна спільнота помітила, що природній та культурній спадщині загрожують руйнування, викликані традиційними причинами, а також еволюцією, економічною революцією, що провокує виникнення шкідливих та руйнівних явищ.

Конвенція визначає, що пошкодження або зникнення будь-яких зразків культурної цінності чи природного середовища є згубним та може призвести до збіднення надбання всіх народів світу [17]. І, зважаючи на те, що національне законодавство не завжди має достатньо засобів для захисту культурної спадщини, має недостатньо технічних та економічних ресурсів для їх захисту, виникла необхідність у розробці міжнародного інституту, який буде допомагати збереженню прогресу та поширенню знань через турботу про охорону загальної спадщини людства.

У 2013 році Україною було ратифіковано Рамкову конвенцію ради Європи «Про призначення культурної спадщини для суспільства» [55]. Основними положеннями цього документу є наступні:

- культурна спадщина є ресурсом сталого розвитку та якості життя в суспільстві;
- кожна особа має право користуватися культурною спадщиною, а також вільно приймати участь у культурному житті, що додатково гарантовано Загальною декларацією прав людини ООН;
- важливим є проведення освітньої роботи у сфері дослідження культури та релігії різних країн;
- встановлення колективної та індивідуальної відповідальності стосовно культурної спадщини;
- збереження культурної спадщини і є запорукою розвитку потенціалу держави та якості життя її громадян;

- культурна спадщина відіграє важливу роль у створенні демократичного та мирного суспільства, а також у гарантуванні культурного розвитку і різноманітності окремої країни.

Разом з тим цим документом визначено, що культурна спадщина і є сукупністю ресурсів, успадкованих від минулого, які люди вважають відображенням своїх вірувань, традицій, цінностей та знань. Виникли ці цінності в результаті взаємодії людей, об'єднаних територію однієї держави у різні часи її розвитку.

Відповідно до Міжнародного пакту «Про економічні, соціальні і культурні права», кожна людина повинна мати можливість використовувати соціальні, економічні, політичні та свої культурні права [30]. Стаття перша цього нормативного акту визначає, що всі народи мають право на самовизначення. Тобто вони самостійно встановлюють свій політичний статус, впливають на свій соціальний, економічний та культурний розвиток. Зважаючи на це, всі народи з метою досягнення власних цілей можуть вільно використовувати власні ресурси та природні багатства і всі держави, які ратифікували вказаний пакт, повинні дотримуватися прагнення до самовизначення інших держав.

Європейська культурна конвенція від 1954 року орієнтована на вивчення історії, мови та культури інших держав. Тобто кожна країна заохочує своїх громадян до вивчення культури інших країн, надання можливості такого вивчення, а також орієнтована на організацію культурних заходів, спрямованих на збільшення інтересу до культурних цінностей і культурної спадщини [8]. Доступ до культурної спадщини повинен відбуватися з її збереженням та наданням розумного доступу до неї.

У 2006 році Україною було ратифіковано Конвенцію «Про охорону архітектурної спадщини Європи», яка визначає, що саме архітектурна спадщина найяскравіше відображає розмаїття та багатство культурної спадщини держави, а також є безцінним свідком минулого [16]. Парламентська асамблея ради Європи неодноразово акцентувала увагу на необхідності



збереження європейської архітектурної спадщини через підготовку архітекторів та спеціалістів цивільного будівництва і ландшафтного дизайну, через збереження культурних цінностей архітектури, через можливість та важливість передачі нинішнім поколінням системи культурних контекстів та поліпшення архітектурного дозвілля. Конвенція «Про охорону архітектурної спадщини Європи» зазначає, що особливо важливим напрямком спільної політики є зміцнення та збереження архітектурної спадщини.

Європейська конвенція «Про охорону археологічної спадщини» зазначила, що археологічна спадщина є головним елементом пізнання історії людства. Парламентська асамблея дійшла висновку, що на сьогоднішній день є серйозна загроза археологічній спадщині, що є недопустимим [7]. Це пов'язано з тим, що археологічні розкопки є свідками давньої історії та дозволяють більш повно оцінити надбання своїх предків. На підставі цього документу було вирішено запровадити різні наукові та адміністративні наглядові процедури, які регулюватимуть забудовні роботи у містах та селах, орієнтуючись на необхідність збереження археологічних цінностей.

Європейська Ландшафтна Конвенція стала ще одним документом, який був ратифікований Україною та, який орієнтований на збереження культурної спадщини нашої держави та міжнародної спільноти в цілому. Документ говорить про необхідність створення гармонійного та збалансованого співвідношення між економікою, соціальними потребами та довкіллям [9]. Конвенція передбачає, що ландшафт відіграє важливу роль у культурній, соціальній та природоохоронній сфері, який впливає на подальший економічний розвиток, формування місцевих культур, покращення добробуту людей та ідентифікації державної культури.

Кожен з цих нормативно-правових актів передбачає, що культурна спадщина та культурні цінності держави мають важливе значення для її самоідентифікації, для її розвитку, добробуту її громадян, а також для створення потужної внутрішньої культурної спільноти. Це означає, що культурна спадщина містить у собі всі традиції, цінності, історичні події,

досягнення техніки та архітектури, науки і освіти, які виділяють державу з поміж інших країн у світі, визначають її оригінальність та неперевершеність, вказують на її самобутність та значущість.

Якщо дослідити різні періоди історичного розвитку людства та причини виникнення воєн і міжнародних конфліктів, то однією з причин завжди є культура. Агресія супроводжується цілеспрямованим знищенням культурної спадщини та культурних надбань. Це не випадково, оскільки знищення культури є спробою знищити самобутність країни, її самовизначення, а також спробою зламати дух людей, підкорити їх своїй волі. Саме це ми сьогодні спостерігаємо і на території України, коли різні пропагандистські течії намагаються нав'язувати російську музику, російську літературу, мову, поширюючи російські фільми та розповсюджуючи фейкову інформацію про те, що українські митці є надбанням російської культури через їх місце народження або місце проживання. Це той конфлікт, який ведеться не лише на полі бою, а також в інформаційній сфері.

На нашу думку любов та повага до своєї культури, захист своєї культурної спадщини є одним із механізмів захисту у міжнародних конфліктах. Якщо кожен українець буде пишатися тим, що він громадянин своєї держави, буде орієнтований на захист своєї країни, поширюватиме інформацію про самобутність нації, розповсюджуватиме інформацію про культурні цінності та надбання України, то міжнародна спільнота дізнається набагато більше про Україну, почне її сприймати як повноцінного та рівного члена міжнародної співпраці.

На підтвердження цієї теорії можна представити виступи міжнародних політиків та культурних діячів, які спочатку повномасштабного вторгнення Росії до України почали говорити про те, що до цього часу вони не знали про Україну, не досліджували її культуру, не підозрювали, наскільки багато розумних вчених і митців є українцями та мають українське коріння. Разом з тим, багато досягнень української спільноти приписувалося іншим країнам — членам колишнього радянського союзу. І, що важливо, міжнародна спільнота

повернулася до України, почала цікавитися її культурою та надбаннями, дякуючи безкінечній силі духу українців, дивуючись нашій витримці та поважаючи нашу силу духу.

Саме тому культурна спадщина та культура є однією з основних причин міжнародних конфліктів, а також є одним із основних засобів ефективного подолання такого конфлікту.

## **2.2. Вітчизняна культурна спадщина в умовах військового стану.**

Розуміючи, що культурні цінності відносяться до важливих аспектів національної безпеки, Міністерством культури та інформаційної політики України спрямовані зусилля на створення та реалізацію галузевих стратегій та практик [32].

Питання захисту культурних об'єктів держави під час збройних конфліктів має важливе значення сьогодні, що обумовлено нападом на український народ. На юридичному рівні це питання врегульоване наступними нормативно-правовими актами:

1. ЗУ “Про охорону культурної спадщини” [51].
2. Закон України “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України” [45].
3. ЗУ “Про правовий режим воєнного стану” [52].

Додатково діють підзаконні акти, що конкретизують особливості юридичної діяльності у цій сфері, насамперед у наказах Міністерства Оборони України. Ми вважаємо за потрібне віднести до цього списку наступні підзаконні акти:

- постанова Кабінету Міністрів України № 1342 “Про затвердження Порядку проведення окремих видів робіт на об'єктах культурної спадщини в умовах воєнного стану” (від 15 листопада 2022 р.) [49];
- Порядок проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій;

- Кодекс Цивільного захисту України;
- Методика планування заходів з евакуації [13];
- Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України [50].

Основна маса з цих юридичних документів регулюють процеси можливих протиаварійних, невідкладних консерваційних, ремонтних робіт з метою захисту культурних цінностей країни.

Головним документом міжнародної практики, що регулює процес збереження культурних об'єктів від небезпеки збройної агресії є Гаазька Конвенція «Про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту», підписана у 1954 році. До якої Україна доєдналась 30 квітня 2020 року підписавши Закон про приєднання України до Другого протоколу до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту [53].

Дана конвенція згідно зі статтею 3 накладає певні зобов'язання на сторони учасниці. Серед них зобов'язання для країни забезпечити підготовку ще в мирний час засобів охорони власних об'єктів культурної спадщини, на випадок можливого збройного конфлікту. Гаазька конвенція не дає точного визначення необхідних заходів, пропонуючи державам проводити ті заходи, які вони вважають необхідними [65].

Гаазька конвенція 1954 року передбачає заборону на будь-яке використання, незаконний експорт, модифікацію об'єктів культурної спадщини, якщо воно може призвести до їх руйнування або пошкодження [24].

Варто зауважити, що РФ не підписала Другий протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту, таким чином її військовослужбовці не несуть відповідальності за порушення норм даної конвенції. Що убезпечує їх від покарання з боку власної держави за злочини проти української культурної спадщини [43]. Серед міжнародних документів, що були підписані та ратифіковані РФ є Гаазька конвенція та Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 р., Женевський протокол I, згідно з цими та іншими міжнародних актів РФ несе військові РФ мають

понести відповідальність за злочини проти української культурної спадщини [34 с. 65].

В Україні також діє IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року, або ж Гаазька конвенція 1907 року. В Україні даний документ набрав чинності 24.08.1991 [46].

В умовах воєнного стану рухомі об'єкти культурної спадщини підлягають евакуації.

Відповідальними за стан об'єктів культурної спадщини та організацію евакуації об'єктів є [13]:

- Національна академія наук;
- Міністерство культури і інформаційної політики;
- Український державний архів та інші центральні і місцеві органи виконавчої влади.

Порядок проведення евакуаційних заходів, щодо культурних цінностей та матеріальних надбань, їх обсяг, детальний перелік визначається:

- окремими громадянами, до завдань яких відноситься захист цінностей країни;
- ФОП та окремі суб'єкти;
- Громадські організації;
- Офіційні органи влади та місцевого самоврядування;
- органами державної влади;
- окремими суб'єктами господарювання.

Безпосередня організація евакуації та підготовка приймаючих установ покладаються на місцеві держадміністрації, органи місцевого самоврядування та керівників суб'єктів господарювання [13].

При евакуації об'єктів культурної спадщини, згідно зі статтями 16 і 17 Конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту, за умови наявності спеціального дозволу використовується знак "Блакитний хрест" [65].

Заборона на використання об'єктів культурної спадщини у військових цілях, прописана у Другому протоколі Гаазької конвенції, незважаючи на першогоглядну застарілість є актуальною в умовах сучасного російсько-українського військового конфлікту. Наприклад, такий культурний об'єкт як історичні фортеці, і в сучасних умовах можуть бути використані як підґрунтя наземних військових операцій. В даному пункту є виняток для випадків, коли існує нагальна військова необхідність. У 2014 році у протистоянні українських військових з бойовиками “ДНР” таким стратегічним об'єктом був курган Савур-Могили, який є історичною пам'яткою національного значення. Піднесення кургану над прилеглими територіями робило його стратегічно важливим об'єктом протистояння. Внаслідок цього курган та пам'ятний знак на ньому зазнали тяжких руйнувань [14 с.7; 34].

Станом на 22.02.2023 року внаслідок збройної агресії Російської Федерації було знищено 553 об'єкти культурної спадщини [66]. Зважаючи на характер дій російської армії вимушені констатувати, що кількість знищених об'єктів може біти більша. Наразі Міністерство культури та інформаційної політики України задля фіксування злочинів РФ, зокрема і для міжнародних спостерігачів створило окремий ресурс для документування воєнних злочинів РФ [57].

Комітет ЮНЕСКО ухвалив ряд рішень та заяв, щодо засудження збройної агресії РФ та закликав РФ припинити будь-які форми пограбування, незаконного присвоєння й вандалізму, спрямовані проти української культурної спадщини. Також було ухвалено рішення про надання Україні невідкладної фінансової підтримки [43].

Таким чином можемо зробити висновки, що державна політика України у сфері збереження культурної спадщини та її використання у туризмі, на нашу думку, повинна базуватися на принципах і стандартах документів ЄС (зокрема, Ради Європи) з питань сталого розвитку туризму. Це сприятиме якісному зростанню політики захисту культурних цінностей та є актуальним в контексті процесу євроінтеграції України. Українська держава вже має власний досвід та

практичні кейси з захисту культурних цінностей як у мирний час, так і під час збройного конфлікту. Такий унікальний досвід може стати прикладом для багатьох міжнародних партнерів.

Туристичне використання культурних пам'яток має базуватись на концепції сталого розвитку, задля збереження об'єктів культурної спадщини та розвитку культурного туризму в Україні. Встановлення чітко визначених, закріплених у нормативно-правових актах, норм та обмежень сприятимуть досягненню якісно сталих результатів. Що надасть змогу майбутнім поколінням скористатися накопиченими культурними цінностями, що були створені попередніми поколіннями [69]. Застосування принципів стійкого туризму вимагає об'єднання зусиль усіх зацікавлених сторін (держави, громадських інституцій, ініціатив та інше). При цьому провідна координуюча роль належить державі. Саме державна політика у сфері туризму має створити умови для сталого розвитку. Розробити регіонально адаптовані стратегії стійкого туризму, що будуються на засадах партнерства між державою та неурядовими суб'єктами.

В рамках переймання західного досвіду з розвитку сталого туризму варто розглянути ряд міжнародних документів, таких як:

“Політика сталого туризму на природоохоронних територіях”;

“Політика розвитку сталого та екологічно безпечного туризму на прибережних територіях”;

“Генеральний курс для сталого і екологічно-безпечного розвитку туризму”.

Імплементация світових та європейських стандартів розвитку туризму та накопиченого досвіду сприятиме створенню відповідних економічних та соціально-політичних умов для підтримки сталого розвитку туризму в Україні. Що сприятиме як розвитку туристичного потенціалу країни, так і збереженню культурних пам'яток.

Культурний туризм України слід використовувати як інструмент подальшого формування національної ідентичності, а також засіб “м’якої сили” в формуванні гідного іміджу нашої держави у міжнародній спільноті [34 с.72].

## **Висновки до Розділу 2**

Небезпека військового конфлікту полягає в тому, що це може призвести до невідновлюваних втрат української культурної спадщини.

Хоча питання культурної спадщини може бути знехтуване, коли мова йде про збройні конфлікти, враховуючи претензії Росії про захист російськомовного населення як одну з причин їх нападу на Україну, культура стає основним джерелом конфлікту. Наша культурна спадщина та культурні цінності визначають Україну як незалежну, суверенну та повноцінну державу. Тому неможливо ігнорувати роль культури у цьому контексті.

Міжнародна спільнота приділяє серйозну увагу питанню збереження світової культурної спадщини, оскільки саме культура визначає унікальність та ідентичність кожної країни. Не випадково сьогодні особливо гостро стоїть питання використання української мови на території нашої держави.

Міністерство культури та інформаційної політики України усвідомлює, що культурні цінності є важливими аспектами національної безпеки, тому воно зосереджує свої зусилля на створенні та реалізації галузевих стратегій та практик.

Правило, встановлене Другим протоколом Гаазької конвенції, яке забороняє використання об'єктів культурної спадщини військовими цілями, залишається актуальним у сучасних умовах російсько-українського військового конфлікту, незважаючи на його першочергове враження застарілості.



## **РОЗДІЛ 3 МІСЦЕ ТА РОЛЬ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ У ФОРМУВАННІ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ**

### **3.1. Культурна спадщина Миргородського району Полтавської області.**

Культурний туризм, об'єктом якого виступає культурна спадщина, репрезентує національну культурні надбання країни світовій спільноті та є частиною пропаганди її національної ідентичності. Сьогодні ключовими цілями української гуманітарної політики є розвиток української національної ідеї, формування спільної історичної свідомості нації, збереження, вивчення та популяризація традицій та культури. В рамках зазначених цілей культурний туризм має важливе економічне та суспільно-політичне значення. Знайомство з історико-культурною спадщиною української нації, за допомогою актуальних засобів культурного туризму, наочно ілюструє місце і роль української історії в всесвітній історії. Розвиток та пропаганда українського культурного туризму важливий не лише на національному рівні, але й на регіональному. Таким чином розвиток регіонального туризму є частиною загальноукраїнської гуманітарної політики та потребує посиленого дослідження та розвитку, як на місцевому так і на національному рівні.

Перед тим, як розгляну культурну спадщину регіону та її роль у туристичній привабливості окремого району, варто визначити межі дослідження. В рамках дослідження туристської привабливості туристичної дестинації розглянемо, чим саме є туристична дестинація. Автором терміну є Н. Лейпер, який визначив поняття туристичної дестинації як сукупність туристичних продуктів, сконцентрованих у часі на певній території або ж товар, що має споживчу вартість [60]. У сучасній туризмознавчій практиці найбільш вживаним є визначення туристичної дестинації як місцевості, яку відвідує турист, де він отримує і споживає повний комплекс туристичних послуг [25 с.32].

Полтавська область та Миргородський район, зокрема, належить до Слобожанського туристичного регіону України, який об'єднує також Сумську та Харківську область. Його загальна площа — 84 тис. км<sup>2</sup>, що складає 13,9 % загальної території України. Культурна спадщина Слобожанського регіону, як і будь-якого іншого відрізняється власною унікальністю, сформованою протягом тривалого часу. Серед культурної спадщини регіону виділяються архітектурні споруди, зокрема культові, переважна більшість їх належить до періоду XVII-XIX ст. Також в регіоні збереглось багато цивільних споруд, переважно палацово-паркові комплекси, адміністративні і житлові будинки того ж періоду, збудовані в стилі українського бароко з елементами класицизму. Серед об'єктів нематеріальної культурної спадщини Полтавської області виділяють: народні пісні, ремесло лозоплетіння та вироблення ляльок мотанок, кулінарні традиції та інше [40 с. 608].

Територія Полтавської області має тривалу історію заселення. Найстаріші поселення відносяться археологами до скіфських часів, найвідоміша пам'ятка цього періоду — Більське городище VII-III ст., що є одним з найбільших у Європі [5] (Додаток А). В Полтавській області зосередженні цінні ресурси культурної спадщини України. Тут знаходиться близько 7 тис. археологічних об'єктів, і під охороною держави знаходяться 2,5 тисячі пам'яток історії. Серед відомих історичних об'єктів виділяється історичний заповідник “Поле Полтавської битви” [40 с. 609](Додаток Б).

При розгляді культурної спадщини регіону уваги потребують і об'єкти нематеріальної культурної спадщини, які якісно ілюструють етнокультурні особливості та оригінальність регіону. При свідомому використанні нематеріальної спадщини, її оригінальність та неповторність приваблює туристів та підвищує конкурентні переваги українських туристичних послуг на світовому ринку [6].

Кожен український етнічний регіон має власні традиції та обрядовості, що різняться. До матеріальної культурної спадщини регіону відносяться [48]:

- фольклор;

- традиції;
- звичаї;
- свята;
- обряди;
- музична, пісенна, танцювальна, театральна майстерність;
- ремесла;
- знання та навички українського народу (медицина, календар, кухня, одяг тощо).

Серед нематеріальної культурної спадщини Миргородського району Полтавської області, є загальноукраїнські культурні цінності, що внесені до національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України, серед них: культура приготування українського борщу; кобзарство. Наразі жоден з унікальних, характерних лише для цього району об'єктів нематеріальної культурної спадщини Миргородського району не внесено до національного переліку [33].

Миргород та Миргородський район досліджуються етнологами та мистецтвознавцями. Зокрема, увагу дослідників зосереджується на музичній спадщині регіону. У Миргороді діяла велика капела бандуристів, ще у 1930-х роках [56 с. 334]. Виконавці з Миргородської громади часто беруть участь у всеукраїнських фольклорних заходах (концертах, фестивалях).

Клюшниківські пісні — нематеріальна спадщина с. Клюшниківка Миргородського району Полтавської області досліджується українськими та зарубіжними дослідниками з кінця 1980-х. Пісні виконані клюшниківським гуртом були записані ще у 1991 році для українсько-канадського проекту “Кобза” [8]. Наразі клюшниківські пісні є одним з визначальних об'єктів нематеріальної культурної спадщини, що досліджуються переважно харківськими та полтавськими фольклористами.

До Миргородського району належить с. Великі Сорочинці, що є одним з найвідоміших центрів етнотуризму в Україні [40 с. 610](Додаток В). Ключову роль тут відіграє Національний Сорочинський ярмарок, що є однією з головних

культурних подій у Миргородському районі. Ярмарок популяризує українську історію та традиції. Зокрема організатори акцентують на ролі ярмарку в історії українців. Полтавщина (а також інші райони Слобожанщини) тісно пов'язані з торгівлею. Сучасний Сорочинський Ярмарок заснований на використанні відомого твору М. Гоголя – “Вечори на хуторі, близь Диканьки” (Додаток Г). Сорочинський ярмарок, що є складовою частиною “Вечорів на хуторі біля Диканьки” детально описує традицію ярмарків, що побутували в Україні у ті часи. Традиція Сорочинського ярмарку була відроджена у 1966 році [12].

У 1999 визнаючи роль Сорочинського ярмарку у пропаганді української культурної спадщини та популяризації українських традицій було видано Постанову кабінету міністрів України «Про затвердження Положення про Сорочинський ярмарок» [47]. Згідно з цим документом Сорочинський ярмарок має статус національного.

В рамках Сорочинського ярмарку проводиться також і Всеукраїнський Фестиваль народної творчості “Ярмаринка” (Додаток Д). Ініціатива була реалізована у 2021 році. Фестиваль створений з метою збереження та популяризації традиційної української культури. “Ярмаринка” об'єднує хорові, вокальні та інструментальні колективи, ансамблі, індивідуальних виконавців, творчість яких має обрядове або фольклорно-етнографічне спрямування, а також виконавців українських народних танців, гумористів. В рамках фестивалю представлена також і дитяча творчість. Фестиваль запрошував до участі творчі колективи національних меншин (народностей) України [42].

Серед завдань фестивалю [42]:

- відродження традиційних культурних ярмарків в Україні, як репрезентації української культури;
- популяризація і пропаганда народних традицій, звичаїв та обрядів;
- підтримка аматорського мистецтва;
- дослідження та розкриття етнічних особливостей регіонів України та їх культурної спадщини та інші.

Подібні заходи є одним з найважливіших популяризаторських ініціатив, щодо збереження та пропаганди української культурної спадщини. Крім традиційної мистецької культурної спадщини на фестивалі представлені і інші напрямки, зокрема проводяться Фестиваль Гумору “Сміємося разом з Гоголем” та Фестиваль обрядового дійства.

У Миргородському районі всього три пам’ятки внесені до переліку об’єктів культурної спадщини національного значення, що належать до Державного реєстру нерухомих пам’яток України. Це: Могила грузинського поета Давида Гурамішвілі; Садиба декабристів Муравйових-Апостолів та пам’ятник письменнику М. В. Гоголю [26] (Додаток Е-3). Розглянемо детальніше ці об’єкти.

Могила грузинського поета Давида Гурамішвілі належить до пам’яток історії. Знаходиться у м. Миргород, могила розташована у північно-східній частині кладовища по вул. Гурамішвілі. Поет 32 роки прожив у Миргороді. Помер у 1792 році. Пам’ятник на могилі Давида Гурамішвілі реконструювали у 2006 році [26]. Могила Давида Гурамішвілі є важливою пам’яткою не лише для українців, але й для грузинів. Повага та охорона таких пам’яток сприяє культурному зближенню між націями.

Варто зазначити, що саме з Миргородом пов’язаний певний період творчої діяльності відомого українського поета П. Тичини, що перебував тут у 1930-х роках [5].

Садиба декабристів Муравйових-Апостолів знаходиться у с. Хомутець Миргородського району. Будівля була збудована у кінці XVIII – початку XIX століття. Це двоповерховий маєток у стилі бароко з елементами класицизму. У 2021 році будівля була обрана для реставрації в рамках проєкту Велика реставрація [4].

У с. Великі Сорочинці розташований пам’ятник письменнику М. В. Гоголю. Пам’ятник збудовано у 1911 році, що робить його одним з найстаріших пам’ятників М.В. Гоголю у світі [38].

У м. Миргород та Миргородському районі розташована велика кількість об’єктів матеріальної культурної спадщини, що мають статус пам’ятки місцевого

значення. До них відносяться пам'ятки археології, історії, архітектури, пам'ятки монументального мистецтва та інші. Кількість пам'яток місцевого значення представлена у населених пунктах Миргородського району табл. 3.1

Таблиця 3.1

### Культурні пам'ятки Миргородського району [33]

м. Миргород	12. в В тому числі і одна пам'ятка національного значення
с. Бакумівка, с. Великий Байрак, с. Білики, с. Верхня Будаківка, с. Гаркушинці, с. Гасенки, с. Дібрівка, с. Довгалівка, с. Єрки, с. Зелений Кут, с. Зубівка, с. Зуївці, с. Кибинці, смт Комишня, с. Малі Сорочинці, с. Мальці, с. Мареничі, с. Марченки, с. Мокрії, с. Полив'яне, с. Попівка, с. Сакалівка, с. Слобідка, с. Соколова Балка, с. Солонці, с. Черевки, с. Шахворостівка, с. Ярмаки	по 1 пам'ятці
с. Великі Сорочинці	5
с. Велика Обухівка	6 В тому числі і одна пам'ятка національного значення
с. Олефірівка	2
с. Петрівці	2
смт Ромодан	2

с. Хомутець	2 В тому числі і одна пам'ятка національного значення
-------------	---

Таким чином можемо бачити, що у Миргородському районі є багато пам'яток історії та культури, що разом становлять спільну багату історико-культурну спадщину району. Більшість пам'яток Миргородського району потребує додаткового вивчення та дослідження (нематеріальної культурної спадщини), консерваційних та реставраційних заходів, виготовлення сучасної облікової документації.

Також в рамках виконання закону про декомунізацію з переліку пам'яток місцевого значення було видалено 7 об'єктів [23]. Такі заходи сприяють підвищенню української національної свідомості та перенаправленню ресурсів на збереження культурної спадщини України.

Миргород вже має певний туристичний бренд в якості курортного міста, разом з тим Миргород та Миргородський район має багатий потенціал для розвитку культурного туризму. Крім цього Миргородський район має необхідний ресурсний потенціал для розвитку гастрономічного, сільського та промислового туризму. Що може бути використано в побудові нового бренду території [58].

Розглянувши культурну спадщину Миргородського району можемо констатувати, що в сучасних умовах одним з головних заходів, щодо збереження культурної спадщини регіону є її вивчення та популяризація. Таким чином актуальним стає екологічна інтеграція історико-культурної спадщини у туристичну сферу. Дана ініціатива має реалізуватись відповідно до концепції сталого туризму. Поєднувати дві функції задовольняти різноманітних потреби сучасного туриста і створювати умови для збереження і розвитку культурно-історичних ресурсів [3 с. 197].

Важливим напрямом розвитку туристичних регіонів є розробка і реалізація регіональних цільових програм в даній галузі. Які спирались б на наявний туристичний потенціал. Оптимізацію туристичного продукту розвиток нових туристичних маршрутів, інвестиції у побудову специфічних видів туризму та підготовку кваліфікованих кадрів. Також важливим аспектами є розвиток готельно-ресторанного та логістичного сектору на туристичних маршрутах. Ефективний розвиток культурно-пізнавального туризму в Миргородському районі може бути реалізований шляхом впровадження ефективного державного регулювання розвитку туризму. За сприяння Полтавської обласної ради, Миргородської міської ради та адміністрації на місцях. А також шляхом кооперації з установами музейного, культурного чи навчально-освітнього профілів.

Розвиток ринку туристичних послуг у Миргородському районі, відповідно до концепції стійкого туризму, надає змогу задовольнити потреби потенційного туриста, сприяти економічному зростанню регіону, а також опосередковано сприяє збереженню та відновленню стану навколишнього середовища з точки зору екології. Також розвиток туризму в регіону підвищує рівень культурної й національної самоідентичності місцевого населення.

З метою популяризації туристичної дестинації та привернення уваги туристів актуальним в наш час є створення та різноманітних атракцій. Також важливою є побудова бренду території, щоб сприяти ідентифікації певної території в уяві туриста. Урізноманітнення та удосконалення туристичних атракцій задовольняє споживчий попит на унікальний туристичний досвід.

Матеріальні та нематеріальні об'єкти культурної спадщини України, що складають історико-культурну ресурсну базу є складовою туристичної інфраструктури. Саме такі об'єкти мають стати базисом у створенні та розвитку нових ексклюзивних туристичних форматів. Які спиратимуться на історико-культурну спадщину регіону, а також залучатимуть нові туристичні атракції. При реалізації заходів, з метою підвищення привабливості туристичної дестинації варто використовувати також унікальні об'єкти нематеріальної культурної



спадщини Миргородського району. Оскільки їх можна використати як підґрунтя для подальшого розвитку культурно-пізнавально, історичного, етнічного та інших видів внутрішнього та/або в'їзного туризму в регіоні.

### **3.2. Пропозиції щодо формування нового туристичного бренду Миргородщини**

Розглядаючи питання використання культурної спадщини регіону у створенні бренду території варто розглянути поняття бренду в туризмознавчій науці та його застосування на практиці. Спираючись на роботи М. О. Музиченко-Козловської та К.А. Панасюк можемо визначити бренд території, як комплекс позитивних функціональних і соціопсихологічних характеристик, які асоціюються з певною територією. [31 с. 400].

В розвитку туристичної дестинації можна виділити такі етапи:

На початковому етапі обраний район (місце) відвідують невелика кількість людей, переважно з метою відвідування друзів і родичів або для бізнесу.

Далі працівники туристичної сфери та місцеві жителі чи члени громади активно починають досліджувати поведінку туристів, щоб залучити туристів для повторного візиту не лише для відвідування друзів і родичів або бізнес поїздки, але й з туристичною метою. Інфраструктура регіону змінюється, щоб запропонувати туристам «незабутні враження» від конкретного місця призначення.

Наступний етап експерти називають “фазою управління туризмом”. Цей період характеризується збільшенням і зміною кількості постійного населення, оскільки туристичний потенціал країни приваблює менеджерів і працівників до нових робочих місць [68 с. 27].

Логічним видається, що розвивати бренд території необхідно вже на перших двох етапах. Перш за все, розвиток туристичної дестинації спирається на природні і культурні ресурси, якими наділена дестинація, її історію та

спадщину. При формуванні бренду території важливими факторами є правова і політична системи держави, інфраструктура регіону, оскільки вони можуть здійснювати як позитивний, так і негативний вплив на розвиток туризму на певній території.

Традиційні національні та культурні риси є важливим ресурсом у формуванні бренду території. Останні роки Україна активно працює над створенням власного туристичного бренду. При цьому створення брендів окремих туристичних дестинацій є частиною загального національного брендингу. Використання культурної спадщини є неодмінною частиною національного брендингу, адже це трансліює українську історію і цінності на міжнародній арені та світовому ринку туристичних послуг. [31 с. 399].

Спираючись на вищенаведену тезу можемо констатувати, що трансляція національної культурної спадщини на світовий ринок послуг виконує декілька функцій. Серед них: реалізація загальноукраїнського національно історичного наративу, а також культурно-пізнавального. Утвердження історичних концепцій та схем. Використання культурно-історичної спадщини допомагає створити позитивний бренд території. Таким чином це допомагає розвивати та реалізовувати туристичний потенціал, забезпечити конкурентоспроможність національного туристичного продукту, популяризувати національну історію та трансліювати національний наратив на потенційного туриста [37 с. 238].

За останні 30 років зростає інтерес до минулого України. Вторгнення Російської Федерації спричинило ще більшу зацікавленість українською культурою як в українців, так і в міжнародній спільноті. Це виступає каталізатором до ширшого використання культурної спадщини в розвитку регіонального етнотуризму та інших підвидів культурного туризму.

Відвідування певного туристичного місця, як правило, мотивується не стільки складними фізичними характеристиками місця, скільки потужним сформованим та емоційним образом або “попереднім досвідом”, який турист має для очікуваного досвіду в місці призначення. Те, що туристи в основному шукають і споживають у місцях призначення, - це захоплюючий досвід, що

супроводжується компонентами товарів або послуг у супровідних напрямках [68 с. 27].

Локальна ідентичність окремого села, міста, місцевості, регіону і так далі формує загальнонаціональну культурну ідентичність. Саме локальна ідентичність та різноманіття як матеріальної, так і нематеріальної культурної спадщини є цінним ресурсом, який можна ефективно використати при брендингу території. Наявність унікальних об'єктів культурної спадщини істотно підвищує конкурентоспроможність території як на регіональному, так і на національному і міжнародному рівнях, що в чергове доводить важливий внесок використання культурної спадщини при популяризації регіону [26 с. 180].

Спираючись на раніше наведені дані та експертні джерела можемо виділити декілька цілей, які на нашу думку, є пріоритетними та на які варто орієнтуватись при брендингу території. Розглянемо цілі брендингу території у табл. 3.2.

*Таблиця 3.2*

**Цілі брендингу території [31]**

Консолідація ідей та проєктів зацікавлених осіб та структур.	Вироблення основної концептуальної позиції у представленні міста, району, держави.	Створення елементів візуальної та іншої ідентифікації міста, району, держави
Створення та закріплення у свідомості споживачів узагальненого образу туристичного товару чи послуг міста, району, держави. Задля економічних бенефіцій.		

На прикладі Миргороду розглянемо бренд міста.

Ключова ідея бренду Миргорода полягає у використанні вже сформованого іміджу, а саме: зображенні міста спокійним та затишним місцем для відпочинку. Акцент робиться на такі позиції:

- мирне місто (Цей концепт одночасно обігрує назву міста та спрямований та створення асоціації у свідомості туриста);
- безпечний та екологічний простір;
- простір здоров'я, “перезавантаження”;
- історичне місце з козацькою славою;
- розмірений простір, де “на все вистачає часу” [28 с. 17].

Як можемо бачити бренд міста Миргород спрямований переважно на його асоціювання із оздоровленням та комфортом. Історичній спадщині міста також приділена увага, але не так сильно акцентована.

У міста також є власні символи: вода; джерело вітряк [28 с.19]. В суспільній уяві за Миргородом міцно закріплене уявлення як про місто-курорт(ДОДАТОК Ж). Саме це і приваблює більшість туристів. Зокрема цьому сприяє також і “супровідний” місту бренд — вода “Миргородська”. Така послідовна стратегія діє вже багато років, ще з радянських часів і міцно асоціюється з містом, що створює постійний гарантований потік туристів, не тільки з метою оздоровчого туризму, а також і рекреаційного туризму. Недоліками такого підходу на нашу думку є відсутність широкої цільової аудиторії, що зменшує кількість потенційних відвідувачів.

Спираючись на вищенаведені дані, підсумуємо: для того, щоб стати привабливим, туристичному району потрібно покращити його інфраструктуру та розвивати та модернізувати туристичні об'єкти. Важливим аспектом також є створення пулу висококваліфікованого персоналу. Крім того, маркетологи та розробники туристичних послуг мають розробити якісну та дієву PR-стратегію, щоб створити та закріпити імідж міста, містечка, району, області та ін., а також привабить цільову аудиторію.

Завдання туристичного бренду створити в уяві споживача макет та певні установки про тип, характер, якості туристичної дестинації. Тобто

узагальнений образ, що дасть туристу загальну характеристику місця його подорожі. Розвиток туристичної дестинації полягає в першу чергу в організації туристичних напрямків, розробці маршрутів та постачанні якісних туристичних послуг споживачам. В розвитку туристичного потенціалу регіону в першу чергу зацікавлені державні адміністрації на місцях, місцеве населення та в широкому сенсі держава. Ключовими завданнями є надання туристу високоякісного досвіду, який з іншого боку буде приносити прибуток в пергу чергу до місцевого бюджету.

Створення бренду території сприяє підвищенню її впізнаваності серед потенційних туристів, сприяє збільшенню популярності туристичної дестинації. Багата культурно-історична спадщина українських регіонів дає можливість використати культурну спадщину як основу для формування бренду території. При цьому варто зауважити, що історико-культурна спадщина не є єдиною можливою основою для формування туристичного бренду. При розробці бренду окремої території варто використовувати наявні ресурси, та робити акцент на унікальних характеристиках, що виділяють цю конкретну територію відносно інших міст, районів, регіонів і т.д.

Міста, райони та області часто потребують ребрендингу для того, щоб привернути більше уваги серед туристів. Автор пропонує варіант, який може оновити бренд Миргородського району. Місто Гадяч гармонійно поєднує співіснування багатой історико-культурної спадщини та натхненної природи. Проте, досі є не дуже відомим серед туристів. (Додаток И)

Розвиток туризму в цьому краї не лише сприятиме піднесенню Полтавської області на новий рівень, але також надасть можливість людям ознайомитись з більш докладною інформацією про релігійну, культурну та історичну спадщину нашої країни.

Ще з давніх часів на гадяцькій землі розвивалась література і це не дивно, адже цей край є малою батьківщиною Олени Пчілки та Михайла Драгоманова. З Гадячиною Михайло Драгоманов пов'язаний переважно дитинством і навчанням у місцевій школі. Нині це приміщення Гадяцької спеціалізованої

школи №2, яка носить ім'я цього видатного історика, літературознавця та філософа (Додаток К). З малою батьківщиною Олена Пчілка була глибоко пов'язана. Після виховання в київському пансіоні, повернулася до Гадяча, де розпочала свою літературну діяльність. Навіть у часи, коли українське слово було заборонено, Олена Пчілка писала казки, загадки і багато іншого для дітей. У 1913 році в Земській друкарні з'явилася її перша дитяча книжка «Зелений гай» – це збірка казок та віршів. І вона стала першою книгою Пчілки, яка була повністю українською мовою (Додаток Л). Будинок редакції журналу «Рідний край» хоч і втратив свій первісний вигляд, але став символом літературної діяльності Олени Пчілки, де вона працювала в 1917-1919 роках. Проте пам'ять про видатну жінку з повагою вшановує меморіальна дошка, розміщена на одній зі стін будівлі. Хутір «Зелений гай» родини Косач-Драгоманових, що на околиці Гадяча, став для них важливим місцем(Додаток М). У 1898 році Олена Пчілка збудувала двоповерховий дачний будинок. З 1898 по 1906 рік у будинку проводила літні місяці Леся Українка. Перебування Лесі Українки на Гадяччині відіграло важливу роль у її житті та творчості, адже саме там вона написала понад 30 віршів, надіслала велику кількість листів, зробила багато перекладів. Навіть, зараз люди не забувають про видатну поетесу і проводять свято «Дивоцвіт Лесиноного гаю» за участю представників організацій, пов'язаних з культурою та туризмом(Додаток Н). У місті Гадяч постійно відбувається урочисте покладання квітів до місця садиби родини Драгоманових, де встановлено пам'ятних родині Драгоманових-Косачів. До свята підготовлюють сцену, де зачитують літературні твори, виступають театри. Із року в рік фестиваль став більш відомим та масштабним, проте через теперішні реалії в нашій країні плани змінено.

Тісно пов'язаним з Гадяцьким краєм є Панас Мирний. Він провів у місті дошкільні роки, навчався в училищі. Докладно описано роки Гадяцького повіту було в романі «Хіба ревуть воли як ясла повні». Під час перебування в Гадячі П. Мирний веде кореспонденцію під назвою «Из Гадяча Полтавской

губернии», пише статті з циклу «Город Гадяч и его уезд» і занотовує свої враження, мрії та надії.

Релігійний туризм теж може допомогти брендингу території. Протягом багатьох сторіччь релігійна культурна активно розвивалась. Жителі району в основному сповідують православ'я, проте мало хто знає, що Гадяч на рівні з Уманню тісно пов'язаний з хасидизмом. У 1813 році в місті поховано відомого генія і мудреця єврейського народу. Цією людиною був Рабін Шнеур Залман, голова хасидського руху, найталановитіший учень Дова Бера і засновник нового напрямку хасидизму Хабад. Завдяки Шнеуру Залману хасидизм став більш систематичним та філософським. На території, де був похований Рабін, спорудили постійно відкриту гробницю. Кожного року, в день його смерті, прибувають послідовники єврейської віросповіді до Гадяча. Витрати на утримання гробниці здійснюються за рахунок єврейської громади. Біля гробниці також зведена велика синагога(Додаток П).

Також, потрібно згадати про історичну цінність Гадячу. У вересні 1658 року Гадяч став політичною столицею України, оскільки тут за ініціативи гетьмана Івана Виговського було підписано «Гадяцький договір»(Додаток Р). Договір мав вирішальне значення для подальшої долі української землі. Жоден район Полтавщини, за винятком Гадяча, не може пишатись тим, що колись виступав, як столиця України. Зокрема, з 1663 по 1668 рік Гадяч був резиденцією Лівобережного гетьмана Івана Брюховецького. Протягом цього періоду місто переживало свій розквіт, було побудовано палац і дерев'яну Богоявленську церкву, де з Іваном Брюховецьким простились на завжди. У 1782 році Гадяч став адміністративним центром Чернігівського намісництва, а в той самий період був ухвалений офіційний герб міста та повіту. Герб мав червоний щит і зображав архистратига Михаїла, який пронизував чорного диявола золотим списом, що символізувало перемогу над злом(Додаток С). Серед видатних особистостей козацького ешелону зустрічалися численні колоритні постаті, які не лише мужньо захищали свою батьківщину, але й виявлялися видатними господарями, спорудниками фортець, церков та

монастирів. Одним з таких особливих постатей був Михайло Борохович, гадяцький полковник та наказний гетьман у походах Івана Мазепи. У 1686 році, за власні кошти, він збудував Запорізьку Свято-Успенську церкву, розміри якої майже рівні Юріївській церкві у Видубицькому монастирі.

Дивлячись на таку кількість пам'яток можна зробити великий брендинг міста та району об'єднавши релігійний та історико-культурний туризм.

### **Висновки до Розділу 3**

Культурний туризм, який базується на культурній спадщині, виставляє національні культурні скарби країни перед світовою спільнотою та виступає частиною пропаганди національної ідентичності. Нині головними метами української гуманітарної політики є розвиток української національної ідеї, формування спільної історичної свідомості нації, а також збереження, вивчення та популяризація традицій та культури.

Розвиток та просування українського культурного туризму мають важливе значення не лише на національному рівні, але й на регіональному. Розвиток регіонального туризму є необхідною складовою загальноукраїнської гуманітарної політики і потребує інтенсивних досліджень та посиленого розвитку як на місцевому, так і на національному рівні.

Миргородський район разом з Полтавською областю належить до Слобожанського туристичного регіону України, який також охоплює Сумську та Харківську області. Разом вони утворюють площу 84 тис. км<sup>2</sup>, що становить 13,9% загальної території України.

При аналізі культурної спадщини регіону, особливу увагу слід звернути на об'єкти нематеріальної культурної спадщини, які відображають етнокультурні особливості та унікальність даного регіону. Чинне використання нематеріальної спадщини привертає туристів та підвищує конкурентоспроможність українських туристичних послуг на світовому ринку, завдяки її оригінальності та неповторності.



У Миргородському районі є лише три об'єкти культурної спадщини національного значення, які включені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Серед них можна виділити Могили грузинського поета Давида Гурамішвілі, Садибу декабристів Муравйових-Апостолів та пам'ятник письменнику М. В. Гоголю.

Основна концепція бренду Миргорода полягає в використанні вже встановленого іміджу, який позиціонує місто як спокійне та затишне місце для відпочинку.

Розвиток туризму в даному регіоні не лише сприятиме підвищенню статусу Полтавської області на новий рівень, але також дозволить відвідувачам ознайомитись з більш детальною інформацією про релігійне, культурне та історичне надбання нашої країни.

## ВИСНОВКИ

Сучасний підйом національної свідомості українців виражається у запиті на відродження унікальної та своєрідної національної культури. Це, у свою чергу сприяє якісному розвитку самосвідомості українського народу та глибшого усвідомлення самотності етнічних регіонів. Крім цього таке усвідомлення сприяє якісній позитивній репрезентації світові унікальності українського культурного надбання. Частиною цього процесу є шлях переосмислення та трансформації українських культурних цінностей, їх сприйняття та використання. Вторгнення Російської Федерації спричинило ще більше зацікавленість українською культурою як в українців, так і в міжнародній спільноті, що створює тенденцію до ширшого використання та інтеграції культурної спадщини в туристичну структуру регіону.

На нашу думку, позитивний ефект для об'єктів культурної спадщини. Внаслідок збільшення туристичного потенціалу і відвідуваності в окремо взятому регіоні та в країні цілому можна узагальнити у двох наслідках:

- привернення уваги до об'єктів культурної спадщини;
- додаткове фінансування, що може бути використане на дослідження та реставрацію об'єкта;

При цьому варто усвідомлювати і загрози, адже неконтрольовані, стихійні туристичні потоки, що не забезпечені належним обслуговуванням несуть загрозу для об'єкта. Без належного захисту об'єкти культурної спадщини можуть зазнати негативного впливу внаслідок збільшення потоку туристів. Що вкотре підтверджує важливість застосування принципів сталого туризму при розвитку туристичної дестинації.

Україна активно пропагує на внутрішньому та міжнародному рівнях унікальне національне надбання нематеріальної культурної спадщини. Зокрема, це відбувається на рівні регіонів та районних об'єднань. Діджіталізація суспільства надає нові засоби комунікацій для репрезентації власної культурної ідентичності в широкому інформаційному просторі, на багатьох рівнях.

Туризм — це потужний інструмент розповсюдження та популяризації локальної ідентичності територій, що мають свої унікальні ресурси культурної спадщини, як матеріальної, так і нематеріальної.

При розробці стратегій розвитку регіонального туризму першочерговою має бути проблематика збереження та екологічного використання пам'яток культурної спадщини.

Серед пріоритетних напрямів використання культурної спадщини у туристичній діяльності окремої туристичної дестинації, на нашу думку можна виділити:

- створення концепту та реалізацію спеціалізованих турів, з акцентом на культурну спадщину регіону та її окремих об'єктів;
- розробка тематичних етнотурів, як одного з перспективних напрямків культурного туризму;
- розробка та реалізація транзитних турів;
- створення нових туристичних маршрутів, відповідно до світових туристичних течій та тенденцій;
- створення більшої кількості унікальних “туристичних стежок”;
- розробку та реалізацію стратегій власного “бренду”
- створення фахових центрів з розвитку індивідуального підприємництва в туристичній сфері для надання консультацій.

Культурну спадщину та культурний туризм в Україні слід застосовувати як інструмент подальшого формування національної ідентичності, а також засіб “м'якої сили” в формуванні позитивного іміджу нашої держави у міжнародній спільноті.

Матеріальні та нематеріальні об'єкти культурної спадщини України, складають історико-культурну ресурсну базу є для туристичної привабливості окремих етнічних регіонів та нашої держави в цілому. Різноманітна та багата культурна спадщина є об'єктами високої атрактивності. При реалізації заходів, з метою підвищення привабливості туристичної дестинації варто використовувати унікальні об'єкти культурної спадщини українських етнічних

регіонів. Саме вони можуть виступати підґрунтям культурно-історичного, пізнавально, етнічного, паломницького та інших видів внутрішнього та в'їзного туризму в регіоні.

На нашу думку, культурна спадщина регіонів України потребує максимальної уваги, особливо в умовах воєнного стану. Необхідні заходи, що привертатимуть увагу української та міжнародної спільноти до проблеми збереження об'єктів культурної спадщини, як матеріальних, так і нематеріальних. Їх використання у туристичній діяльності допоможе у популяризації української історії та культури серед широкого загалу.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадяк В. Нормативно-правова охорона культурної спадщини. ВІСНИК Львівської національної академії мистецтв. 2016. Вип. 28. С. 331-348.
2. Божко Л. Д. Культурний туризм як важливий чинник соціально-культурного розвитку регіонів України. Культура України. 2011. Вип. 32. С. 169–179.
3. Бунтова Н.В., Коренько К. Історико-культурна спадщина в системі розвитку індустрії туризму України. Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації: матеріали наук.-практ. Конф. М. Київ, 19-20 травня 2022 р., Вид. Центр КНУКіМ, 2022. 298 с. С.195-198.
4. Велика реставрація садиби Муравйових-Апостолів. Офіційний сайт Миргородської міської ради. URL: <http://myrgorod.pl.ua/news/velyka-restavratsija-sadyby-muravjovyh-apostoliv> (дата звернення: 21.02.2023).
5. В'їзний туризм: навч. Посіб. / Коваль П.Ф. та ін. Ніжин, Видавництво Лук'яненко В.В., 2010. – 304 с.
6. Гаврилюк А.М., Крива О.П. Культурна спадщина та її різновиди як атрактивний туристичний ресурс. Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації: матеріали III міжнар. Наук.-практ. Конф., м.Київ, 14-15 листопада 2019 р. 279 с. С.83-87.
7. Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (Конвенцію ратифіковано Законом N 1369-IV ( 1369-15 ) від 10.12.2003, ВВР, 2004, N 15, ст.224) : [електронний ресурс] : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_150#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_150#Text);
8. Європейська культурна конвенція 1954 року (Дата ратифікації: 24.02.1994 / Дата набуття чинності для України: 13.06.1994) : [електронний ресурс] : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_213#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_213#Text);

9. Європейська ландшафтна конвенція (Конвенцію ратифіковано Законом N 2831-IV ( 2831-15 ) від 07.09.2005, ВВР, 2005, N 51, ст.547) : [електронний ресурс] : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_154#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_154#Text)

10. Інституційні та правові проблеми збереження культурної спадщини. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/instituciyni-ta-pravovi-problemi-zberezhennya-kulturnoi> (дата звернення: 23.02.2023).

11. Історія народної пісні. Центр культури і мистецтва. URL: <https://www.cultura.kh.ua/uk/news/7214-istorija-narodnoyi-pisni> (дата звернення: 22.02.2023).

12. Історія ярмарку. Офіційний сайт “Національний Сорочинський ярмарок”. URL: <https://yarmarok.in.ua/about/istoriia-iarmarku> (дата звернення: 26.02.2023).

13. Захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkip.gov.ua/content/zahist-kulturnih-cinnostey-u-razi-zbroynogo-konfliktu.html> (дата звернення: 24.02.2023).

14. Зі щитом чи на щиті? : захист культурних цінностей в умовах збройного конфлікту на сході України / Біда О.А. та ін. Київ. 2016. 72 с.

15. Капелюшний В.П., Чубата М. Історико-культурний туризм в Україні та країнах Європи: висвітлення в літературі його суті, змісту, історії розвитку та досвіду правового регулювання. Історико-культурний туризм: український та світовий досвід: матеріали Міжнарод. Наук. Конф., Київ. 2019. С. 50-59.

16. Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи / Гранада, 3 жовтня 1985 року {Конвенцію ратифіковано Законом N 165-V ( 165-16) від 20.09.2006} : [електронний ресурс] : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_226#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_226#Text);

17. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини {Конвенцію ратифіковано Указом Президії Верховної Ради N 6673-

XI (6673-11) від 04.10.88} : [електронний ресурс] :  
[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_089#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text);

18. Концепція державної політики реформування сфери охорони нерухомої культурної спадщини. URL: <http://kyiv-heritage.com/sites/default/files.pdf> (дата звернення: 18.02.2023).

19. Кот С.І. Культурна спадщина. Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон – Кю. За ред. В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: “Наукова думка”, 2008. 568 с. URL: [http://www.history.org.ua/?termin=Kulturna\\_Spadschina](http://www.history.org.ua/?termin=Kulturna_Spadschina) (дата звернення: 20.02.2023)

20. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року. №- 2839-IX: станом на 27 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 19.02.2022).

21. Кулакова Н.В. Міжнародний досвід охорони об’єктів культурної спадщини під час збройного конфлікту. Реформи законодавства України в умовах євроінтеграції. 2014. С.82-85.

22. Кулакова Н.В. Правова охорона культурної спадщини України. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія “Економіка і право”. 2014. Вип. 18. С.190-195.

23. Культурна спадщина Миргорода. Офіційний сайт Миргородської міської ради. URL: <http://myrgorod.pl.ua/news/kulturna-spadschyna-myrgoroda> (дата звернення: 21.02.2023).

24. Культурні цінності України у разі збройного конфлікту відтепер під захистом Гаазької конвенції – МКІП. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kulturni-cinnosti-ukrayini-u-razi-zbrojnogo-konfliktu-vidteper-pid-zahistom-gaazkoji-konvenciyi-mkip> (дата звернення: 21.02.2023).

25. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). Київ: Альтпрес, 2005. 436 с.

26. Мазурик З.В. Культурна спадщина регіону як туристичний продукт. Вісник ДІТБ. Серія “Економіка, організація і управління підприємствами” (в туристичній сфері). 2006. №10. С.178-182.
27. Мапа реновацій. URL: <https://renovationmap.org/> (дата звернення: 21.02.2023).
28. Маркетингова стратегія міста Миргород. URL: <http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Myrhorod-Marketing-Strategy.pdf> (дата звернення: 21.02.2023).
29. Миронов Ю.Б. Сутність та чинники сталого розвитку туризму в регіоні. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.11. С.117-122.
30. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII ( 2148-08 ) від 19.10.73) : [електронний ресурс] : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_042#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text);
31. Музиченко-Козловська О.В. Туристичний брендинг: сутність, складові, переваги. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2014. Вип. 797. С.396-402.
32. Міністерство культури та інформаційної політики верифікувало 552 об'єкти культурної спадщини та культурної інфраструктури, які пошкодили росіяни. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkip.gov.ua/news/7973.html> (дата звернення: 25.02.2022).
33. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України. URL: <https://mkip.gov.ua/files/pdf> (дата звернення: 19.02.2023).
34. Новосад М.Г., Білоус С.І., Терешкун О.Ф., Борисевич Л.В. Руйнування культурної спадщини України умовах війни як проблема: філософсько-культурологічний аспект. Освітній дискурс: збірник наукових праць. 2022. Вип. 39 (1-3). С. 62-76.
35. Оболенцева Л.В., Росоха Т.В. Стійкий розвиток в контексті концепції сталого розвитку економіки. Матеріали Міжнар. Наук.-практ. Конф.



“Сучасні тенденції розвитку індустрії туризму та гостинності у конкурентному середовищі”. 17 квітня 2020 р. Харків: Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, 2020. 232 с. С.7-9.

36. Панасюк К.А., Антонєць В.Г. Важливість формування туристичного бренду в історичних промислових регіонах: монографія. Дніпро: Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, 2016. 321 с.

37. Парфінєнко А. Культурний туризм як чинник соціально-економічного розвитку територій. Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. Вип.43. Ч.1. С.233-242.

38. Перелік об'єктів культурної спадщини національного значення, які заносяться до Державного реєстру нерухомих пам'яток України: Додаток до постанови Каб. Міністрів України від 3.09.2009 р. № 928. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/239966145> (дата звернення: 21.02.2023).

39. Перелік пам'яток місцевого значення: Полтавська область. URL: [https://mkip.gov.ua/files/pdf/misc\\_znach\\_2023/2022\\_compressed.pdf](https://mkip.gov.ua/files/pdf/misc_znach_2023/2022_compressed.pdf) (дата звернення: 21.02.2023).

40. Погоріла К.В. Використання історико-культурного потенціалу Полтавщини в туризмі. ПУЕТ. 2020. С.608-610.

41. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України. Київ: Інститут географії НАН України, 2012. 208 с.

42. Положення про Всеукраїнський Фестиваль народної творчості “ЯРМАРИНКА” на Національному Сорочинському ярмарку. Офіційний сайт Личаківської сільської об'єднаної територіальної громади. URL: <https://lychksil.otg.dp.gov.ua/novini-ta-podiyi/novini/vseukrayinskij-festival-narodnoyi-tvorchosti-yarmarinka-na-nacionalnomu-sorochinskomu-yarmarku> (дата звернення: 26.02.2023).

43. Притягнення РФ до відповідальності за злочини проти культурних цінностей України. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/prytyahnennya-rf-do-vidpovidalnosti-za-zlochynu-proty-kulturnykh> (дата звернення: 22.02.2023).

44. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України: Закон України від 16 жовтня 2012 р. № 5461. Станом на 01 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5461-17> (дата звернення: 21.02.2023).

45. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 06.05.2014 р. №-2834-IX: станом на 01 січн. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 24.02.2023).

46. Про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі: IV Міжнародна конвенція від 18.10.1907. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_222#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text) (дата звернення: 22.02.2023).

47. Про затвердження Положення про Сорочинський ярмарок: Постанова Каб. Міністрів України від 9.08.1999 р. №-1442. Станом на 10 квітня 2013 р.

48. Про затвердження Порядку ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України: Наказ Мін. Культ. України від 11.12.2017 р. № 1319: станом на 11.12.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0020-18#Text> (дата звернення: 22.02.2023).

49. Про затвердження Порядку проведення окремих видів робіт на об'єктах культурної спадщини в умовах воєнного стану: Постанова Каб. Міністрів України від 15.11. 2022 р. № 1342: станом на 15.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1342-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.02.2023).

50. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: Наказ мін.

Оборон. Укр. Від 23.03.2017 р. №-164: станом на 31 трав. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#top> (дата звернення: 24.02.2023).

51. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 № 1805-III: станом на 01 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 21.02.2023).

52. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 10.11.2015 р. №-2561-IX станом на 29 вер. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

53. Про приєднання України до Другого протоколу до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року: Закон України від 30.04.2020 р. №-39: станом на 30 квіт. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-20#Text> (дата звернення: 24.02.2023).

54. Про туризм: Закон України від від 16.10.2020. № 124-IX: станом на 18.лист. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.02.2023);

55. РАМКОВА КОНВЕНЦІЯ Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства {Конвенцію ратифіковано Законом № 581-VII від 19.09.2013} : [електронний ресурс] : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_719#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_719#Text);

56. Роман Н.М. Діяльність зразкової капели бандуристів у 20-30 рр. ХХ ст. Традиційна культура в умовах глобалізації: збереження автентичності та розвиток креативних індустрій: матеріали наук.-практ. Конф., м. Харків 22–23 червня 2018 р. С. 33-336.

57. Ситуація у сфері культури: виклики та події. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/humanitarnyy-rozvytok/sytuatsiya-u-sferi-kultury-vykyky-ta-podiyi> (дата звернення: 19.02.2022).

58. Скляр Г.П., Карпенко Н.М. Формування механізмів державно-комунально-приватного партнерства як умова сталого розвитку туристичної дестинації. Сталий розвиток туризму на засадах партнерства: освіта, наука,

практика: матеріали наук.-практ. Конф. М. Львів, 31 жовтня – 1 листопада 2018 р. / ЛТЕУ, 2018. 342 с. С.127-129.

59. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія 2-е видання. Київ: нац. Торг.-екон. Ун-т. 2009. 463 с.

60. Товариство охорони пам'яток. URL: <https://heritage.lviv.ua/> (дата звернення: 21.02.2023).

61. Українське товариство охорони пам'яток історії та культури: Врятуємо спадщину — врятуємо Україну. URL: <http://pamjatky.org.ua/> (дата звернення: 23.02.2023).

62. Цілі сталого розвитку. United Nations Development Programme. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 25.02.2023).

63. Шандор Ф. Ф. Кляп М.П. Сучасні різновиди туризму: підручник. Київ: Знання, 2013. 334 с.

64. Шенків М. Об'єкти культурної та історичної спадщини: шляхи, методи та засоби відновлення. Концепція збереження спільної культурної та історичної спадщини шляхом розвитку нових видів туризму. 2022. С. 37-45.

65. Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention. The Hague 14.05. 1954. URL: [https://en.unesco.org/sites/default/files/1954\\_Convention\\_EN\\_2020.pdf](https://en.unesco.org/sites/default/files/1954_Convention_EN_2020.pdf) (дата звернення: 24.02.2023).

66. Destroyed cultural heritage of Ukraine. URL: <https://culturecrimes.mkp.gov.ua/> (дата звернення: 22.02.2023).

67. Leiper N. Tourism Management. Pearson Education Australia, 2004. 455 p.

68. Parikshat S. M., Lali A. M., Ajay K. M. Role of tourist destination development in building its brand image: A conceptual model. Journal of Economics, Finance and Administrative Science. 2016. Vol. 21. Is. 40. P. 25-29. DOI: 10.1016/j.jefas.2016.01.001 (date of access: 17.02.2023).

69. The Hangzhou Declaration: Placing Culture at the Heart of Sustainable Development Policies (Adopted in Hangzhou, People's Republic of China, on 17 May 2013. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000221238> (дата звернення: 25.02.2023)).

**ДОДАТКИ**  
**ДОДАТОК А**



Більське городище є давнім українським поселенням, розташованим у районі села Більськ. Об'єкт входить до Ворсклинської групи пам'яток часів скіфів..



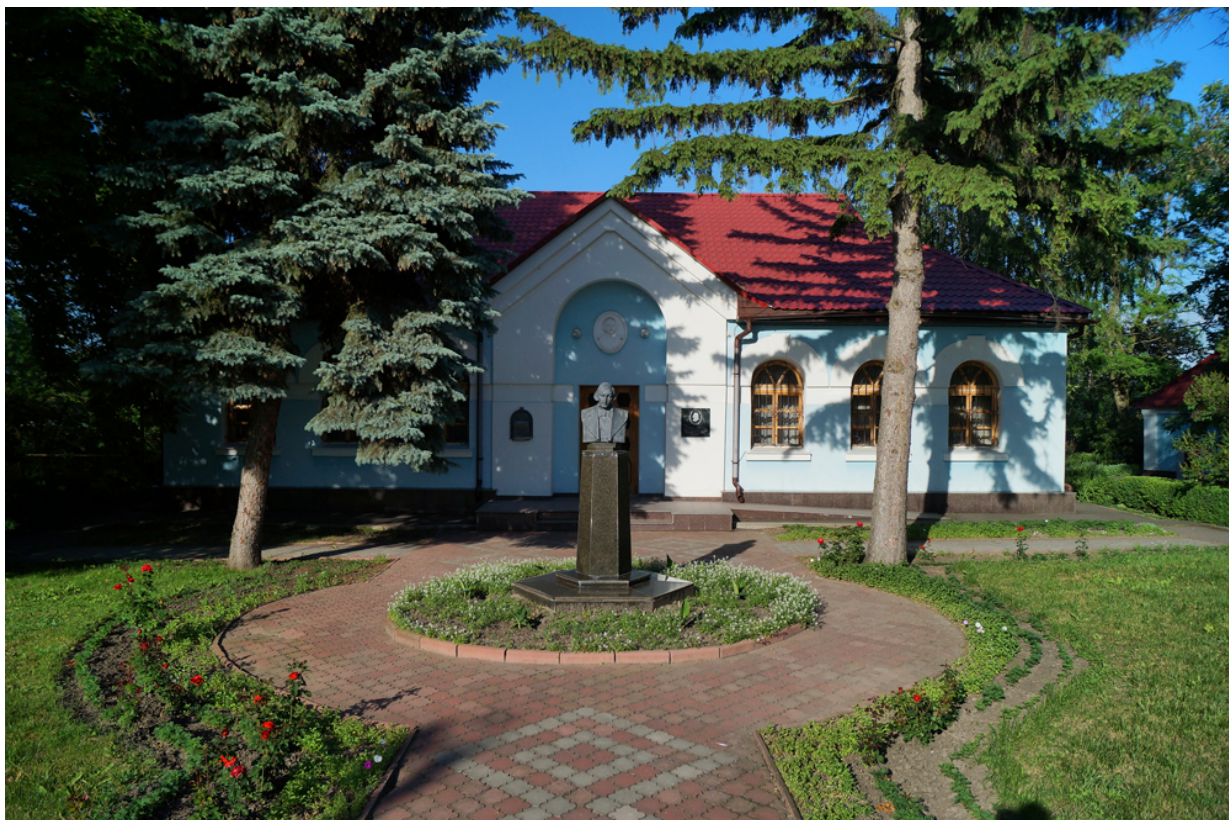
## ДОДАТОК Б



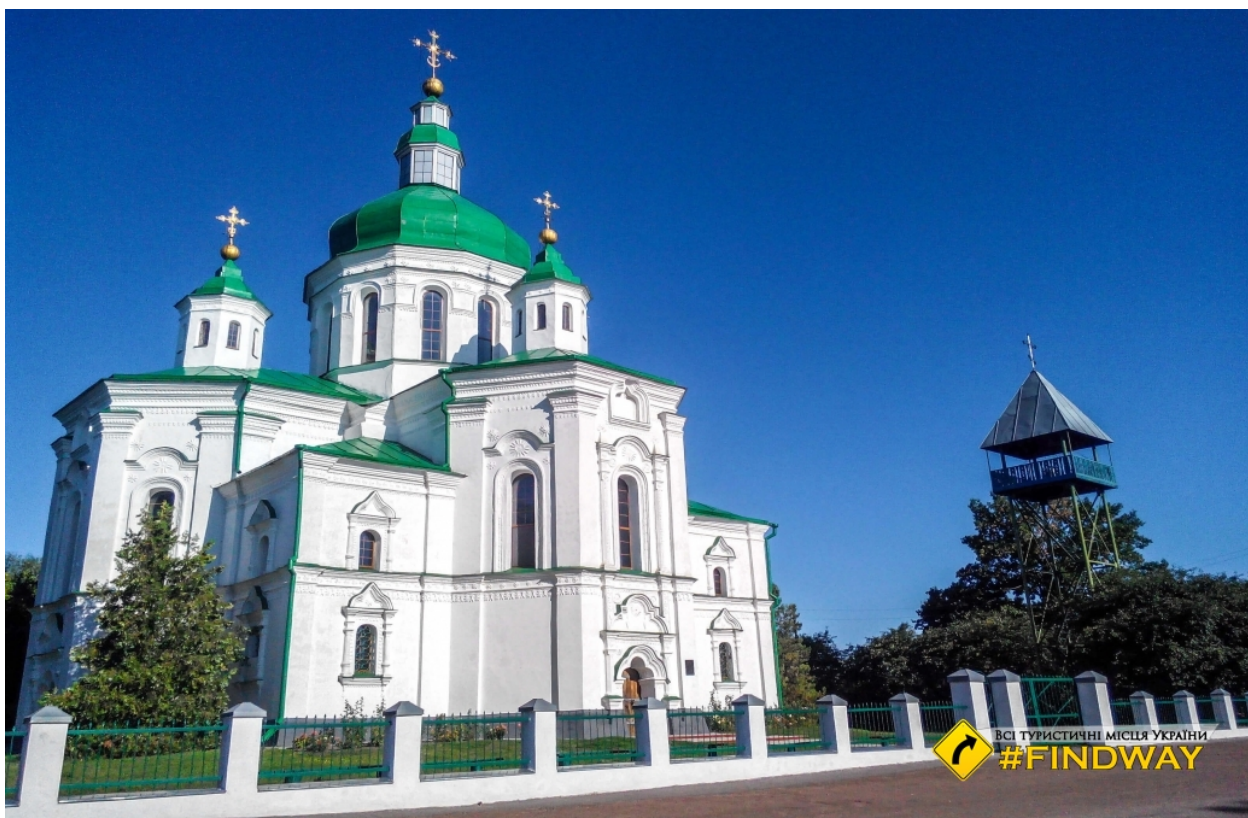
Поле Полтавської битви



## ДОДАТОК В



Музей Гоголя (с. Великі Сорочинці)



Спасо-Преображенська церква (с. Великі Сорочинці)



## ДОДАТОК Г



Сорочинський ярмарок - найбільший і найвідоміший культурно-мистецький захід в Україні та за її межами, який має довгу історію, починаючи з періоду Гетьманщини.



## ДОДАТОК Д



Всеукраїнський Фестиваль народної творчості «ЯРМАРИНКА» на  
Національному Сорочинському ярмарку



## ДОДАТОК Е



Покладання квітів грузинськими послами до пам'ятнику Давида Гурамішвілі



## ДОДАТОК Ж



Садиба декабристів Муравйових-Апостолів



## ДОДАТОК 3



Пам'ятник М.Гоголю (місто Полтава)



## ДОДАТОК И



Курорт Миргород



## ДОДАТОК К



Панорама міста Гадяч



Пам'ятний знак на честь заключення Гадяцького договору (місто Гадяч)



## ДОДАТОК Л



Гадяцький ліцей №2 імені Михайла Драгоманова, де він навчався в дитинстві (місто Гадяч)



## ДОДАТОК М



**ЗЕЛЕНИЙ ГАЙ.  
ВІРШИКИ Й КАЗКИ,**

з малюнками для дітей.

*Зложила Олена Пчілка.*

Друге видання.



КАТЕРИНОСЛАВ.

Друкарня І. Віслана та І. Мордзілевич, Федосійська 9.

1917.

Збірка Олени Пчілки – «Зелений Гай»

## ДОДАТОК Н



Місто Гадяч: ліворуч – Леся Українка, Олена Пчілка з друзями



Урочище Зелений Гай (місто Гадяч)



## ДОДАТОК П



Фестиваль «Дивоцвіт Лесиного гаю» (місто Гадяч)

## ДОДАТОК Р



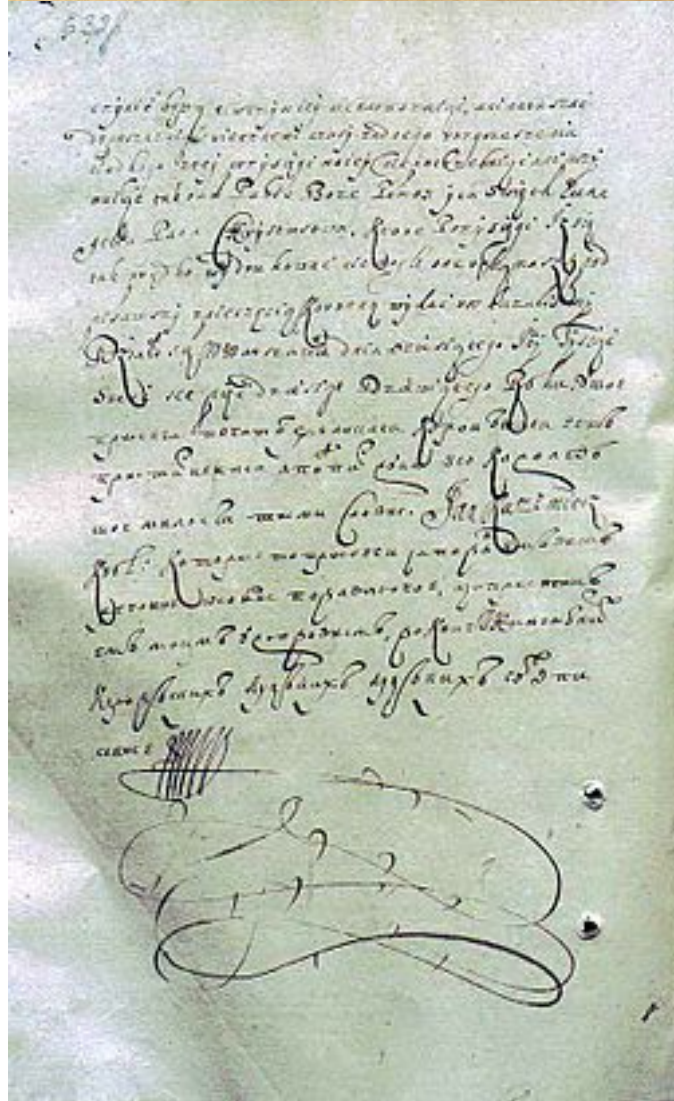
Центр хасидизму в Гадячі



Гробниця Алтер Ребе (місто Гадяч)



ДОДАТОК С



Гадяцький договір

## ДОДАТОК Г



Герб Гадячу обраний Іваном Брюховецьким